

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Навчально-науковий інститут економіки, управління і бізнесу
ім. Г.Е.Вейнштейна

Кафедра – Фінансів, обліку та аудиту

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему: «Розрахунки з бюджетом з податку на доходи фізичних осіб
ТОВ «Чорноморська іграшка»: облік і аудит»

ШИФР КРБ.ФОтаА.1.579-03.4.4

Здобувачки: _____ **Кошутіна А.О.**

Керівник: _____ **доц. Скляр Л.Б**

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від ” 4 “ червня 2026 р., протокол № 14.

Завідувач кафедри фінансів, обліку

та аудиту

_____ **Наталія КУПРІНА**

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Навчально-науковий інститут економіки, управління
і бізнесу ім. Г.Е.Вейнштейна

Кафедра – Фінансів, обліку та аудиту

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри фінансів, обліку та аудиту

« ____ » _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧКИ

Кошутіної Анастасії Олегівни

-
1. Тема роботи: *«Розрахунки з бюджетом з податку на доходи фізичних осіб ТОВ «Чорноморська іграшка»: облік і аудит»*

Затверджена наказом ОНТУ від 24 жовтня 2025 р. наказ № 579-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи **4 червня 2026 р.**
3. Вихідні дані до роботи: *Звітні дані про діяльність підприємства за два роки.*

-
4. Перелік питань, які потрібно розробити: *Сутність, значення та законодавча база обліку розрахунків з бюджетом з податку на доходи фізичних осіб. Сутність, законодавча база та порядок проведення аудиту розрахунків з бюджетом з податку на доходи фізичних осіб. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві та обліку розрахунків з бюджетом з податку на доходи фізичних осіб на ньому. Висновки та пропозиції.*

-
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) *таблиць – 25, рисунків – 11.*

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх:

Розділ	Консультант (вчене звання, П.І. п-Б)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання **2 лютого 2026 р.**

Керівник _____ Скляр Л.Б.

Завдання прийняв до виконання _____ Кошутіна А.О.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1. <i>Розробка теоретичного розділу кваліфікаційної роботи</i>	2.02.26 - 10.03.26	
2. <i>Сутність, законодавча база та порядок проведення аудиту за напрямом кваліфікаційної роботи</i>	11.03.26 - 11.04.26	
3. <i>Організація бухгалтерського обліку на підприємстві та обліку за напрямом кваліфікаційної роботи на ньому</i>	12.04.26 - 25.05.26	
4. <i>Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	26.05.26 - 4.06.26	

Здобувачка вищої освіти _____ Кошутіна А.О.

Керівник роботи _____ Скляр Л.Б.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувачка вищої освіти Кошутіна А.О. _____

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на тему: «Розрахунки з бюджетом з податку на доходи фізичних осіб ТОВ «Чорноморська іграшка»: облік і аудит»

Кваліфікаційна робота містить три розділи, вступ і висновки.

В першому розділі розкрито економічну сутність і правові засади обліку податку на доходи фізичних осіб, охарактеризовано нормативно-правову базу, особливості укладання податкової звітності.

В другому розділі досліджено сутність, законодавчу базу, методику та документальне забезпечення аудиту податку на доходи фізичних осіб.

В третьому розділі наведена техніко-економічна характеристика ТОВ «Чорноморська іграшка», основні показники діяльності підприємства за два роки. Розглянуто організацію обліку розрахунків за податком на доходи фізичних осіб, особливості внутрішньогосподарського контролю та податкового аудиту, а також напрями вдосконалення організації та методики обліку й аудиту податку на доходи фізичних осіб на досліджуваному підприємстві.

У висновках наведені конкретні пропозиції щодо удосконалення обліку податку на доходи фізичних осіб та поліпшення ефективності діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка».

Кваліфікаційна робота містить:

текстової частини – 81 с.

таблиць – 25

рисунків – 11

додатків – 6

ЗМІСТ

	с
ВСТУП	5
1. ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	8
1.1. Економічна сутність і значення податку на доходи фізичних осіб	8
1.2. Механізми державного регулювання податку на доходи фізичних осіб	11
1.3. Податкова соціальна пільга, додаткове благо та податкова знижка	16
1.4. Організація, документування та облік доходів фізичних осіб	19
1.5. Особливості відображення в бухгалтерському обліку інших доходів фізичних осіб	27
2. СУТНІСТЬ, ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ТА ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	33
2.1. Мета, завдання та предметна область дослідження	33
2.2. Методика проведення аудиту податку на доходи фізичних осіб підприємства	38
2.3. Аудит достовірності утримання та обліку податку на доходи фізичних осіб	42
2.4. Інформаційне та документальне забезпечення аудиту податку на доходи фізичних осіб	49
3. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»	58
3.1. Техніко-економічна характеристика підприємства та організації бухгалтерського обліку на ньому	58
3.2. Облік розрахунків за податком на доходи фізичних осіб у ТОВ «Чорноморська іграшка»	67
3.3. Особливості внутрішньогосподарського контролю та податкового аудиту ПДФО на підприємстві	73
3.4. Напрями удосконалення організації та методики обліку і аудиту податку на доходи фізичних осіб	77
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	92

ВСТУП

У сучасних умовах функціонування економіки України податок на доходи фізичних осіб посідає важливе місце у системі податкових надходжень і виконує не лише фіскальну, а й регулятивну та соціальну функції. Його значення зумовлене тим, що ПДФО безпосередньо пов'язаний із доходами працівників, діяльністю податкових агентів, формуванням доходної частини бюджетів та забезпеченням фінансової дисципліни суб'єктів господарювання.

Актуальність теми дослідження зумовлена динамічністю податкового законодавства України, змінами у порядку нарахування, утримання та сплати ПДФО, оновленням правил подання звітності, а також необхідністю посилення внутрішнього контролю й податкового аудиту на підприємствах. В умовах цифровізації облікових процесів, запровадження сучасних електронних сервісів та підвищення вимог до достовірності податкової інформації особливого значення набуває належна організація бухгалтерського обліку розрахунків за ПДФО, своєчасне відображення таких операцій у звітності та виявлення ризиків, пов'язаних із порушенням податкового законодавства.

Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні економічної сутності податку на доходи фізичних осіб, розкритті механізму його державного регулювання, порядку застосування податкової соціальної пільги, податкової знижки, оподаткування додаткових благ та інших доходів фізичних осіб, а також у дослідженні законодавчих і методичних засад аудиту ПДФО. Практичне значення теми пов'язане з можливістю використання результатів дослідження для вдосконалення організації обліку, контролю та аудиту розрахунків за ПДФО на конкретному підприємстві.

Метою роботи є узагальнення теоретичних і організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку, внутрішньогосподарського контролю та податкового аудиту розрахунків за податком на доходи фізичних осіб, а також розробка практичних рекомендацій щодо їх удосконалення на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка». Досягнення поставленої мети передбачає поєднання положень податкового законодавства, норм бухгалтерського обліку, під-

ходів до організації податкового контролю та методики аудиторської перевірки розрахунків із бюджетом за ПДФО.

Для досягнення поставленої мети у роботі визначено такі **завдання**:

- розкрити економічну сутність і значення податку на доходи фізичних осіб у податковій системі України;
- дослідити механізми державного регулювання ПДФО та порядок його адміністрування;
- охарактеризувати особливості бухгалтерського обліку ПДФО, податкової соціальної пільги, додаткових благ, податкової знижки та інших доходів фізичних осіб;
- узагальнити законодавчу базу, предметну область і методику проведення аудиту ПДФО на підприємстві;
- дослідити інформаційне та документальне забезпечення аудиту розрахунків за ПДФО;
- надати техніко-економічну характеристику ТОВ «Чорноморська іграшка» та оцінити організацію бухгалтерського обліку на підприємстві;
- проаналізувати порядок обліку розрахунків за податком на доходи фізичних осіб на підприємстві;
- визначити особливості внутрішньогосподарського контролю та податкового аудиту ПДФО на підприємстві;
- обґрунтувати напрями удосконалення організації та методики обліку і аудиту податку на доходи фізичних осіб.

Об'єктом дослідження є процес організації бухгалтерського обліку, контролю та аудиту розрахунків за податком на доходи фізичних осіб на підприємстві.

Предметом дослідження виступають теоретичні, організаційні, методичні та практичні аспекти обліку, внутрішньогосподарського контролю й податкового аудиту ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка».

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України з питань оподаткування доходів фізичних осіб, бухгалтерського обліку та

аудиторської діяльності, наукові праці вітчизняних учених, матеріали податкової звітності, первинні документи, облікові регістри та внутрішні документи підприємства. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, табличний метод, документальну перевірку, логічне моделювання та ризик-орієнтований підхід до аудиту.

Методи дослідження. При написанні роботи були використані такі методи, як: метод спостереження, методи аналізу й синтезу, монографічний метод, діалектичний метод, метод індукції та дедукції, а також метод узагальнення. Документальне оформлення операцій по розрахункам з бюджетом з податку на доходи фізичних осіб розглянуто за допомогою системного вивчення господарських процесів. Результати досліджень зображені з використанням схематичних і графічних методів.

Основні теоретичні та практичні результати дослідження доповідалися, отримали позитивну оцінку та були апробовані на VIII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні аспекти соціально економічного розвитку України: погляд молоді» (16-17 квітня 2026 року) та на науковому колоквіуму «Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки» 17 квітня 2026 р. (додаток А).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 97 сторінок, у тому числі 81 сторінки основного тексту, список використаних джерел зі 62 найменувань на 7 сторінках, 6 додатків обсягом 6 сторінок. Робота містить 11 рисунків і 25 таблиць.

1. ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Економічна сутність і значення податку на доходи фізичних осіб

У сучасних умовах функціонування економіки України, в тому числі в умовах воєнного стану, особливого значення набуває ефективне державне регулювання доходів населення та формування доходної частини бюджетів усіх рівнів. Одним із ключових інструментів такого регулювання є податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО), який безпосередньо торкається інтересів кожного економічно активного громадянина та суттєво впливає на рівень добробуту суспільства [28].

Питання економічної природи ПДФО досліджувалося численними вітчизняними та зарубіжними вченими. Зокрема, В. М. Федосов визначає ПДФО як «обов'язковий, індивідуально безвідплатний платіж, що стягується з доходів фізичних осіб в примусовому порядку у формах, визначених законодавством» [57]. Д. О. Коваленко зазначає, що цей податок є «найважливішим елементом фіскальної системи держави, оскільки охоплює практично всі категорії платників та різноманітні форми доходів» [25].

За своєю економічною природою ПДФО є прямим загальнодержавним податком: він нараховується безпосередньо з доходу фізичної особи, а його тягар не може бути перекладений на інших суб'єктів господарювання, на відміну від непрямих податків. Відповідно до ст. 162 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) платниками ПДФО є: фізична особа – резидент, яка отримує доходи як із джерел в Україні, так і іноземні доходи; фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи із джерел їх походження в Україні; а також податковий агент [40].

Еволюція ПДФО в Україні пройшла кілька ключових етапів, кожен з яких відображав відповідні зміни в економічній ситуації та пріоритетах податкової політики держави. Систему прибуткового оподаткування в Україні було запроваджено з середини 1991 р., і з того часу вона зазнала кардинальних

трансформацій – від прогресивної шкали з максимальною ставкою 60% до пропорційної єдиної ставки 18%, яка діє з 2016 року. Розглянемо основні етапи розвитку ПДФО в Україні в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Етапи розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні*

Етап	Період	Ставки, %	Характеристика
I	1991–1993	13; 20; 30; 40; 50; 60	Прогресивна шкала. Платники поділялись на категорії, діяв неоподатковуваний мінімум. Введено Законом № 1306-XII від 05.07.1991
II	1993–2003	10; 20; 30; 40; 50	Оподаткування залежало від категорії та виду доходу. Діяв Декрет КМУ № 13-92 від 26.12.1992
III	2004–2010	0; 5; 13 (15); 30	Суттєве зниження ставок. Запроваджено ПСП та податковий кредит. Закон № 889-IV від 22.05.2003
IV	2011–2015	0; 5; 15; 17 (20)	Перехід до ПКУ. Малопрогресивне оподаткування. Запроваджено поняття «податкова знижка»
V	з 2016 по тепер	0; 5; 9; 18	Єдина базова ставка 18%. Розширено базу. Реформа міжбюджетних відносин (децентралізація). Закон № 909-VIII від 24.12.2015

* складено автором

Аналіз таблиці 1.1 свідчить про те, що реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні відбувалося у напрямку спрощення адміністрування та зниження загального рівня ставок. При цьому спостерігається чітка тенденція до розширення бази оподаткування та запровадження принципу пропорційності – кожен платить за однаковою ставкою, незалежно від рівня доходу [40]. Разом з тим у науковій спільноті точиться дискусія щодо соціальної справедливості пропорційного оподаткування: ряд дослідників, зокрема В. Л. Андрущенко та Т. В. Канєва, наполягають на необхідності запровадження прогресивного оподаткування як більш соціально справедливого механізму перерозподілу доходів [7].

Відповідно до ПКУ основна ставка ПДФО становить 18% бази оподаткування щодо доходів у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат, винагород за цивільно-правовими договорами тощо [40]. Водночас для окремих видів доходів передбачені спеціальні ставки: 5% – для дивідендів, нарахованих платниками податку на прибуток; 9% – для дивідендів нерезидентам та окремих виплат; 0% – для спадщини та подарунків

між членами сім'ї першого та другого ступенів споріднення. Систематизований перелік актуальних ставок ПДФО наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Ставки ПДФО в Україні (станом на 2025–2026 рр.)*

Вид доходу, що оподатковується	Ставка ПДФО	Норма ПКУ
Заробітна плата, лікарняні, виплати за договорами ЦПХ	18%	п. 167.1 ПКУ
Доходи ФОП на загальній системі оподаткування	18%	ст. 177 ПКУ
Доходи від здавання майна в оренду/лізинг	18%	п. 170.1 ПКУ
Дивіденди, що виплачуються платниками податку на прибуток	5%	пп. 167.5.2 ПКУ
Дивіденди, що виплачуються неплатниками податку на прибуток	9%	п. 167.5.4 ПКУ
Спадщина від осіб, які не є членами сім'ї 1-го і 2-го ступенів споріднення	5%	пп. 174.2.2 ПКУ
Спадщина від членів сім'ї 1-го і 2-го ступенів споріднення	0%	пп. 174.2.1 ПКУ
Виграші (призи), крім держлотереї	18%	п. 167.3 ПКУ

* складено автором на основі [40]

Функції ПДФО відображають його роль у системі економічного регулювання держави. Виходячи з аналізу наукових праць [7; 25; 57], можна виокремити такі основні функції ПДФО, які систематизовано на рис. 1.1.

ФУНКЦІЇ ПДФО			
Фіскальна (формування доходів бюджету)	Регулятивна (вплив на рівень та структуру доходів)	Соціальна (перерозподіл доходів між групами населення)	Стимулювальна (заохочення певних видів економічної діяльності)

Рис. 1.1 – Основні функції ПДФО в системі державного регулювання*

* складено автором

Фіскальна функція ПДФО є однією з найважливіших, адже цей податок забезпечує значну частку надходжень до місцевих бюджетів. Так, за даними Міністерства фінансів України, у 2024 році до загального фонду державного бюджету надійшло близько 2 177 млрд. грн, з яких кожна дев'ята гривня формувалася за рахунок ПДФО та військового збору [31]. ПДФО є основним інструментом наповнення місцевих бюджетів у рамках децентралізаційних реформ, запроваджених з 2014–2016 рр.

Об'єктом оподаткування резидента є: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування; іноземні доходи [40]. Базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід – будь-який дохід, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду. Структуру загального оподаткованого доходу платника відображено на рис. 1.2.

ЗАГАЛЬНИЙ ОПОДАТКОВУВАНИЙ ДОХІД ПЛАТНИКА		
<i>Доходи у грошовій формі</i> (заробітна плата, гонорар, дивіденди, проценти, оренда тощо)	<i>Доходи у негрошовій (натуральній) формі</i> (товари, послуги, додаткові блага)	<i>Доходи у вигляді додаткових благ</i> (безоплатне користування майном, відшкодування витрат тощо)
Доходи, що не включаються до бази оподаткування: пенсії, держдопомога, страхові виплати, держгранти, виплати учасникам бойових дій тощо (ст. 165 ПКУ)		

Рис. 1.2 – Структура загального оподаткованого доходу платника ПДФО*

* складено автором

Таким чином, ПДФО є комплексним, багатофункціональним елементом податкової системи України, що одночасно виконує фіскальну, регулятивну та соціальну функції. Значущість цього податку обумовлена тим, що він безпосередньо зачіпає інтереси всіх без винятку верств економічно активного населення, дозволяє змінювати розмір кінцевих доходів населення без зміни відповідності між результатами праці та її оплатою, а також впливає на структуру кінцевих потреб населення [25; 57].

1.2. Механізми державного регулювання податку на доходи фізичних осіб

Державне регулювання ПДФО здійснюється через систему правових, організаційних та фінансових механізмів, спрямованих на забезпечення повноти та своєчасності надходжень до бюджету, а також на реалізацію соціальної функції оподаткування. Основним нормативним документом, що регулює

порядок нарахування та сплати ПДФО в Україні, є розділ IV Податкового кодексу України (статті 162–179), введений в дію з 1 січня 2011 р. [40]. Зміни, внесені Законом № 4015-IX від 10.10.2024 р., суттєво оновили механізм оподаткування в умовах воєнного стану, зокрема підвищивши ставку військового збору з 1,5% до 5% з 1 грудня 2024 року [47].

Механізм нарахування і стягнення ПДФО базується на системі елементів оподаткування, до яких належать: суб'єкти (платники), об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставки, пільги, порядок і строки сплати. Характеристики основних елементів ПДФО наведено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Основні елементи ПДФО відповідно до ПКУ*

Елемент оподаткування	Зміст (відповідно до ПКУ)
Платники (ст. 162 ПКУ)	1. Фізична особа – резидент (доходи з джерел в Україні та іноземні доходи). 2. Фізична особа – нерезидент (доходи з джерел в Україні). 3. Податковий агент – юридична або самозайнята особа
Об'єкт оподаткування (ст. 163 ПКУ)	Для резидента: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; іноземні доходи. Для нерезидента: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід із джерел походження в Україні
База оподаткування (ст. 164 ПКУ)	Будь-який дохід, нарахований на користь платника протягом звітного податкового періоду. При негрошових доходах застосовується натуральний коефіцієнт $K = 100 : (100 - \text{Сп})$
Ставки (ст. 167 ПКУ)	Основна – 18%; спеціальні – 0%, 5%, 9%. Ставка 18% застосовується до зарплати, лікарняних, ЦПД, доходів ФОП тощо
Податковий період (ст. 168 ПКУ)	Звітним є: для податкового агента – календарний місяць; для фізичної особи – календарний рік
Порядок сплати (ст. 168 ПКУ)	ПДФО утримує та перераховує до бюджету податковий агент за місцем розташування. Фізичні особи сплачують самостійно до 1 серпня наступного за звітним року

* складено автором на основі [40]

Особлива роль у механізмі ПДФО належить інституту податкового агента. Відповідно до пп. 14.1.180 ПКУ, податковий агент – це юридична особа (її філія, відділення) або самозайнята особа, які незалежно від організаційно-правового статусу та способу оподаткування зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати ПДФО від імені та за рахунок коштів платника [40]. Роботодавець як податковий агент несе повну відповідальність за правильність

нарахування, повноту утримання та своєчасність перерахування ПДФО до бюджету.

Порядок сплати (перерахування) ПДФО до бюджету залежить від категорії суб'єкта. Так, юридичні особи перераховують ПДФО до відповідного місцевого бюджету за місцем свого місцезнаходження; уповноважені відокремлені підрозділи – за своїм місцезнаходженням; головне підприємство за неуповноважений підрозділ – до місцевого бюджету за місцезнаходженням такого підрозділу; підприємці – за місцем своєї податкової адреси [40]. Цей механізм забезпечує наповнення саме тих місцевих бюджетів, на території яких здійснюється економічна діяльність. Узагальнену інформацію про суб'єктів сплати та бюджет для зарахування наведено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Механізм зарахування ПДФО до бюджету*

№	Суб'єкт сплати	Бюджет зарахування ПДФО
1	Підприємства та організації (юридичні особи)	Перераховують податок до відповідного місцевого бюджету за місцем власного знаходження
2	Структурні підрозділи з повноваженнями самостійної сплати	Зараховують ПДФО до місцевого бюджету за місцем розташування підрозділу
3	Материнське підприємство за відокремлені підрозділи без права самостійної сплати	Перерахування коштів здійснюється до місцевого бюджету на рахунки Державного казначейства, відкриті за місцем реєстрації такого підрозділу
4	Фізичні особи – підприємці (щодо власних доходів)	Авансові внески з ПДФО сплачуються до бюджету за місцем офіційної податкової реєстрації
5	Особи, що ведуть незалежну професійну практику (нотаріуси, адвокати тощо)	За підсумками звітного року здійснюють остаточний розрахунок з бюджетом за адресою реєстрації (місцем проживання), відповідно до даних поданої декларації
6	ФОПи та самозайняті особи як роботодавці (податкові агенти)	Утриманий із заробітної платни найманих осіб ПДФО перераховується за місцем реєстрації роботодавця в органах ДПС
7	Нотаріуси (при посвідченні угод)	Під час нотаріального оформлення угод з відчуження майна, дарування чи видачі свідоцтв про спадщину нерезидентам – сплата провадиться за місцем вчинення нотаріальних дій

* складено автором

Порядок подання звітності з ПДФО також зазнав суттєвих змін. Відповідно до Закону № 4015-IX, з 2024 р. платники податків зобов'язані по-

давати єдину звітність з ПДФО, військового збору та ЄСВ (форма 4ДФ) щокварталу [47]. Мінфін наказом від 26.12.2023 № 720 оновив порядок заповнення єдиної звітності [51]. Строки подання: для квартального звітного періоду – протягом 40 календарних днів, наступних за останнім днем кварталу.

Важливим елементом державного регулювання є розподіл ПДФО між рівнями бюджетної системи. Відповідно до ст. 64 Бюджетного кодексу України, ПДФО, сплачений на відповідній території, зараховується: 64% – до бюджетів місцевого самоврядування; 15% – до обласних бюджетів; 5% – до районних бюджетів; 16% – до державного бюджету [11]. Такий розподіл є стимулом для органів місцевого самоврядування ефективно розвивати місцеву економіку та залучати підприємства до своїх територій. Схему механізму справляння ПДФО систематизовано на рис. 1.3.

МЕХАНІЗМ СПРАВЛЯННЯ ПДФО		
1. НАРАХУВАННЯ	2. УТРИМАННЯ	3. ПЕРЕРАХУВАННЯ
Роботодавець (податковий агент) нараховує дохід платнику. Визначає базу: дохід – ПСП (за наявності)	Із суми нарахованого доходу утримується ПДФО за ставкою 18% (або іншою встановленою)	ПДФО перераховується до місцевого бюджету за місцем знаходження податкового агента
4. ЗВІТНІСТЬ: подання форми 4ДФ (єдина звітність з ПДФО, ВЗ та ЄСВ) до ДПС щомісячно		

*Рис. 1.3 – Механізм справляння ПДФО підприємствами-податковими агентами**

** складено автором*

Податковим агентам та особам, відповідальним за оподаткування доходів, окрім порядку перерахування ПДФО до бюджету необхідно також дотримуватися строків сплати податку, установлених ПКУ для різних видів доходів. В додатку Б представлено інформацію про те, коли слід перераховувати ПДФО до бюджету при отриманні доходів для найбільш поширених ситуацій.

Окремої уваги заслуговує питання відповідальності за порушення у сфері ПДФО. Відповідно до ст. 125¹ ПКУ, за ненарахування, неутримання та/або несплату ПДФО до бюджету передбачено штраф: 10% від суми недо-

плати – за перше порушення; 25% – якщо дії вчинені умисно; 50% – при повторному умисному порушенні протягом 1095 днів; 75% – при третьому та наступних умисних порушеннях [59]. Крім того, за несвоєчасну сплату ПДФО відповідно до п. 124.1 ПКУ нараховується штраф 5% (при затримці до 30 днів) або 10% (при затримці понад 30 днів) від суми боргу, а також пеня з розрахунку 100% річної облікової ставки НБУ за кожен день прострочення.

В таблиці 1.5 узагальнено правопорушення у сфері справляння ПДФО та застосування штрафних санкцій до кожного з них.

Таблиця 1.5 - Штрафні санкції за помилки у звітності та порядку сплати ПДФО*

Види порушень	Відповідальність при самостійному виправленні	Відповідальність за результатами перевірки	Підстава
1. ПОМИЛКИ, ЩО НЕ ПРИЗВЕЛИ ДО ЗМІНИ ПДФО			
Помилка в реєстраційному номері платника або реквізитах підприємства; нерозкриті відомості про нарахування доходу	510 грн (1 020 грн - повторно)	510 грн (1 020 грн - повторно)	п. 119.2 ПКУ
Помилка у сумі неоподаткованого доходу; хибна ознака доходу (суму та ПДФО зазначено правильно); помилка в кількості працівників	Штраф не застосовується	Штраф не застосовується	абз. 1 п. 119.2 ПКУ
2. ПОМИЛКИ, ЩО ПРИЗВЕЛИ ДО ЗМІНИ ПДФО			
Не включено відомості про виплачений дохід та утриманий ПДФО; хибні суми нарахованого (виплаченого) доходу або утриманого ПДФО/ВЗ	510 грн (1 020 грн - повторно)	510 грн (1 020 грн - повторно)	п. 119.2 ПКУ
3. НЕПОДАННЯ АБО НЕСВОЄЧАСНЕ ПОДАННЯ			
Не подано форму або порушено строки подання	510 грн (1 020 грн - повторно). До посадових осіб: 2–3 НМДГ (34–51 грн); повторно - 3–5 НМДГ (51–85 грн)	510 грн (1 020 грн - повторно)	п. 119.2 ПКУ; ст. 163 ⁴ КпАП
4. НЕСПЛАТА / НЕДОПЛАТА ПДФО			
Фінансова відповідальність	—	25% ПДФО; 50% - повторно (1 095 днів); 75% - втретє та далі	п. 127.1 ПКУ

Продовження табл. 1.5.

Види порушень	Відповідальність при самостійному виправленні	Відповідальність за результатами перевірки	Підстава
Адміністративна відповідальність	2–3 НМДГ (34–51 грн); повторно - 3–5 НМДГ (51–85 грн)	2–3 НМДГ (34–51 грн); повторно - 3–5 НМДГ (51–85 грн)	ст. 163 ⁴ КпАП
Пеня	—	За кожен к. д. прострочення (пп. 129.1, 129.4 ПКУ)	пп. 129.1, 129.4 ПКУ

* складено автором на основі [7; 13; 28; 40]

1.3. Податкова соціальна пільга, додаткове благо та податкова знижка

Система ПДФО в Україні передбачає механізми зменшення податкового навантаження на платників – через інститути податкової соціальної пільги, додаткового блага та податкової знижки. Ці інструменти, з одного боку, реалізують соціальну функцію оподаткування, а з іншого – ускладнюють адміністрування та потребують чіткого бухгалтерського обліку [25; 57].

Податкова соціальна пільга (ПСП) – це сума, на яку роботодавець зменшує місячний дохід платника у вигляді заробітної плати з метою нарахування ПДФО. Відповідно до пп. 169.1.1 ПКУ, базовий розмір ПСП становить 50% прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року [40]. Так, у 2025 р. розмір базової ПСП становить 1 514 грн ($3\,028 \times 50\%$), у 2026 р. – 1 664 грн ($3\,328 \times 50\%$) [27]. Пільга надається лише при умові, що місячна заробітна плата не перевищує граничний розмір доходу (у 2025 р. – 4 240 грн, у 2026 р. – 4 660 грн).

Важливою умовою застосування ПСП є її виключно заявний характер: платник повинен подати заяву роботодавцеві, а пільга застосовується лише за одним місцем роботи. Застосування ПСП одночасно за декількома місцями роботи є порушенням, що тягне за собою зобов'язання платника відшкодувати недоплату та штраф у розмірі 100% від такої недоплати (пп. 169.2.4 ПКУ) [40]. Розміри ПСП для різних категорій платників систематизовано у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6 - Розміри податкової соціальної пільги у 2026 році*

№	Особи, яким надається пільга (норма ПКУ)	Документи для підтвердження	Розмір ПСП у 2026 р.
1	Будь-який платник податку (пп. 169.1.1)	Заява про обрання місця застосування ПСП	1 664 грн (загальна, 100%)
2	Платник, який утримує двох або більше дітей до 18 р. (пп. 169.1.2)	1) Заява; 2) Копії свідоцтв про народження; 3) Рішення органу опіки (за потреби)	1 664 грн × кількість дітей (100%)
3	Платник, який утримує дитину з інвалідністю (пп. «б» 169.1.3)	1) Заява; 2) Свідоцтво про народження; 3) Рішення органу опіки; 4) Пенсійне посвідчення дитини або довідка ЛКК; 5) Медвисновок МОЗ (до 16 р.)	2 496 грн × кількість дітей з інвалідністю (150%)
4	Одинокa мати (батько), вдова (вдівець), опікун/піклувальник (пп. «а» 169.1.3)	1) Заява; 2) Свідоцтво про народження з відміткою про батька; 3) Рішення органу опіки; 4) Свідоцтво про шлюб та смерть (вдови/вдівці); 5) Копія паспорта	2 496 грн × кількість дітей (150%)
5	Постраждалий від Чорнобильської катастрофи 1-ї або 2-ї категорії (пп. «в» 169.1.3)	1) Заява; 2) Копія посвідчення встановленого зразка	2 496 грн (150%)
6	Учень, студент, аспірант, ординатор, ад'юнкт — за місцем роботи (пп. «г» 169.1.3)	1) Заява; 2) Довідка навчального закладу (навчання без стипендії з бюджету)	2 496 грн (150%)
7	Особа з інвалідністю I або II групи (пп. «г» 169.1.3)	1) Заява; 2) Пенсійне посвідчення або довідка ЛКК (МСЕК)	2 496 грн (150%)
8	Герой України, Герой СРСР, повний кавалер ордена Слави чи Трудової Слави, нагороджений чотирма і більше медалями «За відвагу» (пп. «а» 169.1.4)	1) Заява; 2) Ордєнська книжка або підтвердний документ	3 328 грн (200%)

* складено автором на основі [28; 11; 40; 51]

ПСП не може бути застосована до доходів, інших ніж заробітна плата; до заробітної плати, яку платник отримує одночасно зі стипендією чи грошовим забезпеченням учня (студента, аспіранта, військовослужбовця), що виплачується з бюджету; а також до доходів самозайнятої особи від підприємницької діяльності (п. 169.2.3 ПКУ) [40].

Другим важливим механізмом є додаткове благо. Відповідно до пп. 14.1.47 ПКУ, додаткові блага – це кошти, матеріальні чи нематеріальні цінності, послуги, інші види доходу, що виплачуються (надаються) платнику ПДФО податковим агентом, якщо такий дохід не є заробітною платою та не

пов'язаний із виконанням обов'язків трудового найму [4; 40]. Перелік доходів, що вважаються додатковим благом, визначено пп. 164.2.17 ПКУ.

Порядок оподаткування додаткового блага залежить від форми його надання. Якщо благо надається у грошовій формі, то його сума включається до бази оподаткування повністю і оподатковується ПДФО за ставкою 18%. Якщо благо надається у негрошовій формі, то базою оподаткування є вартість такого доходу, розрахована за звичайними цінами і помножена на натуральний коефіцієнт К [14; 40]:

$$K = 100 : (100 - Cп),$$

де К – коефіцієнт; Сп – ставка ПДФО, встановлена для таких доходів на момент їх нарахування.

Так, при базовій ставці ПДФО 18% натуральний коефіцієнт становить: $K = 100 : (100 - 18) = 1,21951$. Тобто якщо роботодавець надав працівнику товар вартістю 1 000 грн, база оподаткування ПДФО становитиме $1\,000 \times 1,21951 = 1\,219,51$ грн. Для цілей військового збору (ВЗ) натуральний коефіцієнт не застосовується – збір нараховується безпосередньо на звичайну ціну [14]. Відображення додаткового блага у формі 4ДФ здійснюється за кодом 126 [3].

У бухгалтерському обліку надання додаткового блага відображається як витрати підприємства. Залежно від виду блага, для обліку застосовуються субрахунки 949 «Інші витрати операційної діяльності» або 977 «Інші витрати діяльності» у кореспонденції з відповідними рахунками активів (Дт 949 – Кт 311, 301, 281) [4]. Нарахований ПДФО відображається: Дт 949 – Кт 641/ПДФО; сплата: Дт 641/ПДФО – Кт 311.

Третім інструментом є податкова знижка. Відповідно до пп. 14.1.170 ПКУ, податкова знижка для фізичних осіб, які не є суб'єктами господарювання, – це документально підтверджена сума (вартість) витрат платника–резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів протягом звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподат-

ковуваного доходу у вигляді заробітної плати [40]. Загальна сума знижки не може перевищувати суму річного доходу у вигляді зарплати.

Таблиця 1.7 – Перелік витрат, які включаються до податкової знижки (ст. 166 ПКУ)*

№	Вид витрат (норма ПКУ)	Умови/обмеження
1	Проценти за іпотечним кредитом (пп. 166.3.1)	Житло – основне місце проживання
2	Пожертвування неприбутковим організаціям (пп. 166.3.2)	Не більше 4% річного доходу
3	Оплата навчання у вітчизняних закладах освіти (пп. 166.3.3)	За себе або членів сім'ї 1-го ступеня споріднення
4	Страхові платежі та пенсійні внески (пп. 166.3.5)	За договорами довгострокового страхування та НПФ
5	Допоміжні репродуктивні технології (пп. 166.3.6)	Не більше 1/3 доходу у вигляді зарплати
6	Держпослуги при усиновленні дитини (пп. 166.3.7)	Включно із держмитом
7	Придбання/будівництво доступного житла (пп. 166.3.8)	У межах встановлених лімітів
8	Оренда житла для ВПО (пп. 166.3.10)	Не більше 30 мінзарплат на рік; за умовою відсутності власного житла
9	Придбання акцій резидента Дія Сіті (пп. 166.3.9)	Лише акції юросіб зі статусом резидента Дія Сіті
10	Переобладнання авто на біопаливо (пп. 166.3.7-1)	Лише вітчизняні ТС

* складено автором на основі [40]

Для отримання податкової знижки платник подає до ДПС декларацію про майновий стан і доходи протягом до 31 грудня включно року, наступного за звітним. Право на знижку не переходить на наступні роки [19]. Алгоритм розрахунку суми знижки: 1) визначається сума підтверджених витрат; 2) розраховується база оподаткування (нарахована зарплата мінус ПСП); 3) розраховується ПДФО з різниці між базою та сумою витрат; 4) визначається різниця між фактично утриманим ПДФО та розрахунковим. Ця різниця підлягає поверненню платнику протягом 60 к.д. від подання декларації (п. 179.8 ПКУ) [2, 40].

1.4. Організація, документування та облік доходів фізичних осіб

Документальне забезпечення та належна організація обліку доходів фізичних осіб становлять важливу складову фінансової системи, оскільки саме

вони створюють основу для повного, точного і своєчасного відображення інформації про доходи громадян. Такий підхід має суттєве значення не лише для держави в частині оподаткування та адміністрування соціальних виплат, а й для самих фізичних осіб, які отримують можливість контролювати власні грошові надходження, аналізувати фінансові потоки та обґрунтовано планувати витрати [51].

Організація обліку доходів фізичних осіб починається з визначення джерел їх формування та економічного змісту кожного виду доходу. Відповідно до чинного законодавства України, фізична особа може одержувати доходи у формі заробітної плати, прибутку від підприємницької діяльності, процентів, дивідендів, роялті, орендних платежів, пенсій, стипендій, соціальної допомоги та інших виплат [51]. Чітке розмежування таких доходів є необхідним для правильного застосування ставок податку, визначення порядку декларування та вибору способу їх відображення в обліковій системі.

Процес формування та документування даних про доходи громадян охоплює декілька рівнів. У ньому беруть участь роботодавці, банківські та інші фінансові установи, органи державної влади, а також самі фізичні особи. Роботодавці фіксують нарахування і виплату заробітної плати, утримання податку на доходи фізичних осіб та військового збору, а також відображають відрахування, пов'язані із соціальним страхуванням. Фінансові установи акумулюють інформацію про пасивні доходи, операції з активами, рух коштів на рахунках та інші надходження, а податкові органи узагальнюють ці дані та використовують їх для контролю і адміністрування податкових зобов'язань.

На фізичних осіб, особливо тих, які здійснюють підприємницьку діяльність, покладається обов'язок самостійно вести облік доходів і витрат, подавати декларації та зберігати документи, що підтверджують походження доходів, понесені витрати, сплату податків і проведення інших фінансових операцій. Якщо певні доходи не відображаються автоматично податковими агентами, наприклад, надходження від оренди майна або продажу окремих активів,

відповідальність за їх правильне декларування покладається безпосередньо на платника податку.

Важливою складовою системи обліку доходів фізичних осіб є документування розрахунків з оплати праці. Цей напрям охоплює систематичне відображення всіх операцій, пов'язаних із нарахуванням заробітної плати, премій, компенсацій, лікарняних, відпускних та інших виплат працівникам [59]. Правильна організація такого обліку ґрунтується на внутрішніх і зовнішніх нормативних документах, серед яких особливе місце займає Положення про оплату праці, що розробляється з урахуванням Кодексу законів про працю України, Господарського кодексу України, Закону України «Про оплату праці» та установчих документів підприємства. Саме цей документ визначає порядок нарахування основної і додаткової заробітної плати, надбавок, доплат, заохочувальних виплат, відпускних та компенсацій.

Для належної реєстрації операцій з оплати праці застосовуються спеціальні первинні документи, у яких відображаються суми нарахувань, утримань і виплат. Система таких документів охоплює розрахунково-платіжні відомості, відомості нарахування заробітної плати, спеціалізовані розрахунки щодо окремих видів виплат, видаткові касові ордери та платіжні доручення. Кожен із цих документів виконує окрему функцію в організації обліку та створює інформаційну базу для подальшого контролю.

У таблиці 1.8 наведено форми первинних документів, які використовуються при обліку розрахунків з оплати праці.

Таблиця 1.8 – Форми первинних документів з обліку розрахунків з оплати праці*

Номер	Форма	Призначення
П-6	Розрахунково-платіжна відомість	Містить інформацію про суми, які виплачуються кожному працівнику.
П-7	Розрахунково-платіжна відомість (зведена)	Містить інформацію про суми, які виплачуються всім працівникам.
	Відомість нарахування заробітної плати	Містить докладні дані про розмір нарахувань заробітної плати для кожного працівника.

Продовження табл. 1.8.

Номер	Форма	Призначення
	Спеціалізовані розрахунки	Включає розрахунки, пов'язані з окладом, відпусткою, відрядженням та іншими додатковими виплатами.
КО-2	Видатковий касовий ордер	Містить інформацію про виплату заробітної плати з каси підприємства.
	Платіжне доручення (вихідне)	Призначене для обліку списання безготівкових коштів на рахунок працівника.

** складено автором на основі [50]*

Основними документами в цій частині обліку виступають розрахунково-платіжні відомості, відомості нарахування заробітної плати, видаткові касові ордери та платіжні доручення. Розрахунково-платіжна відомість за формою П-6 застосовується для фіксації інформації щодо нарахованих і виплачених сум кожному працівникові, включаючи дані про премії, надбавки, обов'язкові утримання та суму, що підлягає видачі. Зведена форма П-7 дає можливість узагальнити інформацію стосовно всього персоналу, а відомість нарахування заробітної плати забезпечує деталізацію за кожним працівником і відповідним звітним періодом.

Крім типових відомостей, у практиці бухгалтерського обліку використовуються спеціалізовані розрахунки, що дозволяють визначити розміри окладів, відпускних, лікарняних, відрядних та інших додаткових виплат. Вони забезпечують більш точний підхід до обчислення окремих складових заробітної плати залежно від характеру виконаної роботи або специфічних умов праці. Видатковий касовий ордер підтверджує факт виплати коштів через касу підприємства, а платіжне доручення слугує документальною підставою для безготівкового переказу належних працівникам сум на їх банківські рахунки.

Правильно організоване документування операцій з оплати праці сприяє не лише дотриманню вимог законодавства, а й підвищенню ефективності роботи бухгалтерської служби. Воно забезпечує своєчасність виплати заробітної плати, коректне визначення податкових зобов'язань і належний розрахунок внесків на соціальне страхування [33]. Одночасно така система виконує

функцію внутрішнього контролю, оскільки кожен документ підтверджує розмір нарахувань і утримань та може бути використаний під час перевірок або вирішення спірних питань.

В умовах цифровізації економічних процесів організація обліку доходів фізичних осіб усе більше пов'язується із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Електронні реєстри, автоматизовані системи нарахування доходів та сервіси електронного декларування значно полегшують роботу як платників, так і контролюючих органів. Прикладом такого підходу є використання електронного кабінету платника податків, який дає можливість подавати декларації, переглядати інформацію про нарахування та контролювати виконання податкових зобов'язань у режимі реального часу.

Контроль за правильністю документування доходів фізичних осіб покладено на податкові органи, які мають право проводити перевірки та аудиторські процедури в разі виявлення ризиків, неточностей або підозрілих фінансових операцій. Такі перевірки можуть бути плановими або позаплановими, а їх проведення спрямоване на забезпечення повноти оподаткування та підвищення податкової дисципліни серед фізичних осіб.

Документування доходів виконує також вагомий соціальний функцію. На його основі здійснюється нарахування субсидій, пенсій, соціальної допомоги та інших видів державної підтримки. Крім того, достовірні відомості про доходи населення потрібні для статистичного аналізу рівня життя, оцінки економічної активності населення та формування державної політики у сфері соціального захисту, охорони здоров'я й освіти.

Серед актуальних завдань у цій сфері важливе місце посідає зменшення обсягів тіньових доходів та протидія ухиленню від сплати податків. Для цього необхідні як контрольні заходи щодо доходів, отриманих у неформальному секторі, так і стимулювання добровільного декларування через спрощення процедур та підвищення рівня податкової культури. Отже, документування та організація обліку доходів фізичних осіб в Україні є важливою складовою

функціонування фінансової системи, що поєднує фіскальні, управлінські та соціальні завдання.

Синтетичний та аналітичний облік доходів фізичних осіб є важливими елементами бухгалтерського і податкового обліку, які забезпечують як узагальнення, так і деталізацію інформації про нараховані та виплачені доходи. Завдяки поєднанню цих двох рівнів обліку підприємство має змогу формувати повну картину розрахунків з працівниками, контролювати нарахування та утримання, а також забезпечувати достовірність фінансової і податкової звітності.

Особливе значення в обліку доходів фізичних осіб має рахунок 641 «Розрахунки за податками», який входить до складу рахунку 64 «Розрахунки за податками і платежами». На цьому субрахунку відображаються суми податку на доходи фізичних осіб та інші податкові платежі, що підлягають сплаті до бюджету. За кредитом рахунку фіксуються нараховані суми зобов'язань, а за дебетом - їх перерахування, зменшення або списання. Застосування цього рахунку дає можливість забезпечити належний контроль за своєчасністю розрахунків з бюджетом.

Розкриття інформації про доходи фізичних осіб є важливою умовою ефективного функціонування податкової системи та забезпечення прозорості надходжень до бюджету. В сучасних умовах це питання набуває особливої актуальності у зв'язку з поширенням інформаційних технологій, які дають можливість удосконалювати процедури обліку, подання звітності й контролю за доходами платників податків.

Згідно з положеннями Податкового кодексу України, фізичні особи, які отримують доходи, зобов'язані декларувати їх у порядку та строки, визначені законодавством [40]. Такий обов'язок поширюється як на резидентів, так і на нерезидентів, якщо вони одержують доходи з джерел в Україні. Для окремих категорій платників у складі декларації також подається розрахунок єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Процедура декларування передбачає, що фізичні особи та фізичні особи-підприємці зобов'язані подати декларацію у встановлений строк після завершення звітного року, а суму податкових зобов'язань — сплатити до визначеної дати. Щороку в Україні проводиться кампанія декларування доходів за попередній рік, яка розпочинається на початку календарного року та триває у межах строків, установлених податковим законодавством.

Доходи, що підлягають обов'язковому декларуванню, охоплюють не лише заробітну плату, якщо вона не була остаточно оподаткована податковим агентом, а й інші надходження, одержані не від податкових агентів [40]. Йдеться, зокрема, про доходи від оренди майна, продажу майна чи сільсько-господарської продукції, спадщини, подарунків, інвестиційних активів, іноземних доходів та окремих видів додаткового блага. Такий підхід дає змогу забезпечити повніше охоплення доходів оподаткуванням та підвищити рівень податкової прозорості.

Інформація про заробітну плату працівників посідає важливе місце у системі фінансової звітності підприємства. Вона відображається у балансі, звіті про фінансові результати, статистичній звітності та звітності щодо нарахування єдиного внеску, податку на доходи фізичних осіб і військового збору. У балансі сума заборгованості з оплати праці показується в складі поточних зобов'язань підприємства, а у звіті про фінансові результати — як елемент витрат на оплату праці. Таке відображення забезпечує комплексний підхід до оцінки фінансового стану підприємства та структури його витрат.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України щодо подання фінансової звітності, юридичні особи повинні подавати річну та квартальну звітність у встановлені строки [44]. Окрім загальних форм фінансової звітності, роботодавці подають спеціалізовану звітність, пов'язану з оплатою праці, серед якої статистичні форми та об'єднана звітність з єдиного внеску, податку на доходи фізичних осіб і військового збору. Така звітність містить комплексну інформацію про нарахування, утримання та сплату сум, пов'язаних із заробітною платою.

Об'єднана звітність має складну структуру та включає загальну частину і низку додатків, кожен із яких виконує окрему інформаційну функцію. У її розділах відображаються дані щодо нарахованих доходів найманих працівників, окремих категорій осіб, суми єдиного внеску та інші показники, що мають значення для контролю за розрахунками з бюджетом. Додатки до цієї звітності містять персоніфіковані відомості щодо застрахованих осіб, суми нарахованого доходу, утриманих податків і відомості про трудові відносини.

Завдяки такій деталізації контролюючі органи отримують можливість своєчасно відстежувати правильність нарахування доходів, сплати податків та внесків. Для підприємств це означає необхідність належного ведення облікових даних і забезпечення їх узгодженості між бухгалтерською, податковою та статистичною звітністю.

Важливим напрямом розкриття інформації про доходи є електронне декларування посадових осіб бюджетних установ та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [22]. Відповідні вимоги встановлені законодавством у сфері запобігання корупції. Електронна декларація подається у визначені строки, зокрема при зайнятті посади, щороку, перед припиненням повноважень і після звільнення в частині звітного періоду, який не був раніше охоплений декларацією.

Крім щорічного декларування, законодавство покладає на таких осіб обов'язок повідомляти про суттєві зміни у майновому стані, якщо вартість отриманого доходу чи придбаного майна перевищує встановлений поріг [22]. Це підсилює прозорість діяльності посадових осіб та дає можливість запобігати приховуванню значних доходів або активів.

Порушення вимог щодо декларування може мати наслідком адміністративну або кримінальну відповідальність. Неподання декларації, її несвоєчасне подання або відображення недостовірних відомостей тягнуть за собою застосування штрафів, обмеження права обіймати певні посади, а в окремих випадках — більш суворі правові наслідки. Саме тому питання розкриття інформації про доходи тісно пов'язане не лише з обліком, а й із правовим забез-

печенням фінансової дисципліни.

Використання сучасних інформаційних систем істотно спрощує процедуру подання декларацій та доступ до даних про доходи. В Україні функціонує електронний сервіс подання декларації про майновий стан і доходи через електронний кабінет платника податків [13]. Завдяки цьому сервісу окремі поля можуть заповнюватися автоматично, що зменшує ризик технічних помилок, пришвидшує формування звітності та полегшує комунікацію платника з податковими органами.

Через електронний кабінет платники можуть також подавати копії підтвердних документів для реалізації права на податкову знижку. Це особливо важливо у випадках, коли фізична особа має право на часткове відшкодування витрат на навчання, лікування, іпотечне кредитування чи інші передбачені законодавством цілі. Таким чином, цифрові сервіси не лише спрощують звітність, а й розширюють практичні можливості реалізації податкових прав платників.

Застосування сучасних інформаційних систем у сфері розкриття інформації про доходи фізичних осіб позитивно впливає на якість адміністрування податків, оперативність обробки даних та рівень прозорості фінансових відносин між громадянами і державою. У результаті цифровізації знижується адміністративне навантаження на платників, скорочується кількість помилок при заповненні звітності та підвищується ефективність роботи контролюючих органів. Отже, розкриття інформації про доходи фізичних осіб в умовах застосування сучасних інформаційних систем є важливою передумовою підвищення податкової культури, фінансової дисципліни та прозорості економічних процесів у державі.

1.5. Особливості відображення в бухгалтерському обліку інших доходів фізичних осіб

У системі формування та оподаткування доходів фізичних осіб важливе місце посідають доходи, які не належать до заробітної плати, доходів від

підприємницької діяльності або доходів від незалежної професійної діяльності. До цієї групи належать орендна плата, дивіденди, роялті, проценти, інвестиційний прибуток, а також доходи, отримані у вигляді спадщини чи дарунка [40; 48; 49]. Їх облік має низку особливостей, оскільки для кожного виду доходу законодавством встановлено окремий порядок визначення бази оподаткування, моменту нарахування, виконання функцій податкового агента та відображення у податковій звітності [16; 34; 40; 53; 61; 62].

Особливість бухгалтерського обліку інших доходів фізичних осіб полягає в тому, що юридична особа, яка здійснює нарахування або виплату такого доходу, здебільшого виступає податковим агентом. Це означає, що підприємство зобов'язане не лише відобразити господарську операцію у системі рахунків, а й утримати податок на доходи фізичних осіб та військовий збір, перерахувати їх до бюджету і показати відповідні суми у податковому розрахунку [16; 40; 53; 61; 62]. З огляду на це організація обліку таких доходів має поєднувати вимоги податкового законодавства з положеннями національних стандартів бухгалтерського обліку та Інструкції про застосування Плану рахунків [48; 49].

Для цілей обліку та контролю інші доходи фізичних осіб доцільно класифікувати за економічним змістом, порядком оподаткування та способом відображення у бухгалтерській системі. Така класифікація дозволяє забезпечити правильний вибір рахунків обліку, своєчасно визначати податкові зобов'язання та уникати помилок при складанні звітності. Узагальнення основних видів інших доходів фізичних осіб наведено в таблиці 1.9.

Таблиця 1.9 - Класифікація інших доходів фізичних осіб та особливості їх облікового відображення*

Вид доходу	Економічна характеристика	Податкові особливості	Облікове відображення
Орендна плата	Плата за користування майном фізичної особи	Підприємство-орендар є податковим агентом; утримуються ПДФО і військовий збір	Включається до витрат діяльності з одночасним визнанням заборгованості перед орендодавцем

Продовження табл. 1.9.

Вид доходу	Економічна характеристика	Податкові особливості	Облікове відображення
Дивіденди	Частина прибутку, що розподіляється між власниками корпоративних прав	Оподатковуються за ставками, визначеними ПКУ; підлягають відображенню у 4ДФ	Не визнаються витратами, а відображаються як розподіл прибутку
Роялті	Плата за використання об'єктів права інтелектуальної власності	Оподатковуються за правилами, установленними для відповідного виду доходу	Залежно від договору відображаються як витрати та розрахунки з фізичною особою
Інвестиційний прибуток	Позитивна різниця між доходом від продажу активу та витратами на його придбання	Облік фінансового результату ведеться окремо від інших доходів	Потребує окремого документального підтвердження та правильного визначення бази оподаткування

** складено автором на основі [16; 17; 34; 40; 53; 61; 62]*

Одним із найбільш поширених видів інших доходів фізичних осіб є дохід від надання майна в оренду. Якщо фізична особа, яка не зареєстрована як підприємець, передає в оренду нерухоме або рухоме майно юридичній особі, така юридична особа виконує функції податкового агента [16; 40]. У бухгалтерському обліку сума орендної плати визнається витратами відповідного напрямку діяльності згідно з НП(С)БО 16 «Витрати», а одночасно формується кредиторська заборгованість перед фізичною особою-орендодавцем [48]. Після нарахування доходу бухгалтер зобов'язаний утримати із суми виплати ПДФО та військовий збір і перерахувати їх до бюджету у строки, установлені законодавством [16; 40].

Якщо орендоване майно використовується у виробництві, орендна плата відноситься до виробничих витрат; якщо для адміністративних потреб — до адміністративних витрат; якщо у сфері збуту — до витрат на збут [48]. Такий підхід забезпечує відповідність принципу нарахування та правильне відображення економічної сутності витрат у фінансовій звітності. Типові бухгалтерські проведення за операціями з орендою майна у фізичної особи наведено в таблиці 1.10.

Таблиця 1.10 - Типові бухгалтерські проведення за операціями з орендною платою фізичній особі*

Зміст господарської операції	Дт	Кт
Нараховано орендну плату фізичній особі	23, 91, 92, 93	685
Утримано ПДФО з суми орендної плати	685	641
Утримано військовий збір	685	642
Перераховано орендну плату фізичній особі	685	311
Перераховано ПДФО до бюджету	641	311
Перераховано військовий збір до бюджету	642	311

* складено автором на основі [49]

Іншим важливим видом доходу фізичних осіб є дивіденди. Їх нарахування здійснюється на підставі рішення загальних зборів учасників або іншого уповноваженого органу юридичної особи [61; 62]. Особливість облікового відображення дивідендів полягає в тому, що вони не належать до витрат підприємства, а є формою розподілу раніше отриманого прибутку [49; 62]. Тому в обліку нарахування дивідендів відображається через рахунки обліку нерозподіленого прибутку та розрахунків з учасниками, а не через рахунки витрат [49].

При виплаті дивідендів фізичним особам підприємство також виконує функції податкового агента і зобов'язане утримати ПДФО та військовий збір за ставками, установленними Податковим кодексом України [40; 61; 62]. Належна організація обліку дивідендів має важливе значення, оскільки помилкове віднесення таких сум до витрат призводить до викривлення фінансового результату підприємства. Узагальнені проведення щодо нарахування та виплати дивідендів фізичній особі наведено в таблиці 1.11.

Таблиця 1.11 - Типові бухгалтерські проведення за операціями з дивідендами фізичній особі*

Зміст господарської операції	Дт	Кт
Нараховано дивіденди фізичній особі	443	671
Утримано ПДФО з дивідендів	671	641
Утримано військовий збір	671	642
Виплачено дивіденди фізичній особі	671	311
Перераховано ПДФО до бюджету	641	311
Перераховано військовий збір до бюджету	642	311

* складено автором на основі [49]

Специфічним видом інших доходів фізичних осіб є роялті. Такі виплати виникають у разі передачі права користування об'єктами права інтелектуальної власності, зокрема авторськими правами, торговельними марками, комп'ютерними програмами чи іншими нематеріальними активами [53]. У цьому випадку вирішальне значення має правильне визначення природи платежу, оскільки від цього залежить як його податкове трактування, так і вибір рахунків для відображення в обліку. Якщо виплата відповідає ознакам роялті, юридична особа, що здійснює її фізичній особі, повинна виконати функції податкового агента і відобразити відповідні утримання у звітності [40; 53].

Окремої уваги потребує інвестиційний прибуток. Податковий кодекс України передбачає, що облік загального фінансового результату від операцій з інвестиційними активами ведеться платником податку окремо від інших доходів і витрат [34; 40]. Це означає, що головним питанням у такій ситуації є не лише факт отримання доходу, а й правильне визначення позитивної різниці між доходом від продажу активу та витратами на його придбання. Для бухгалтера підприємства складність може полягати у перевірці документального підтвердження вартості придбання активу, адже саме ця інформація впливає на розмір оподатковуваного інвестиційного прибутку [34].

До інших доходів фізичних осіб також належать доходи у вигляді спадщини та дарунка. Їх оподаткування залежить від ступеня споріднення між сторонами, виду майна та податкового статусу платника [17; 40]. Хоча в більшості випадків такі доходи не є типовим об'єктом бухгалтерського обліку на підприємстві, знання порядку їх оподаткування має практичне значення для консультування фізичних осіб, заповнення податкової звітності та правильного трактування виплат, які можуть бути пов'язані з передачею майнових прав [17].

Важливою умовою достовірного відображення інших доходів фізичних осіб у бухгалтерському обліку є належне документальне забезпечення. Підставою для відображення операцій є договори оренди, протоколи про виплату

дивідендів, ліцензійні договори, акти приймання-передачі, банківські виписки, розрахункові документи та внутрішні реєстри аналітичного обліку [48; 49]. Саме первинні документи підтверджують правомірність визнання доходу, суму податкових утримань та обґрунтованість бухгалтерських проведення. Відсутність належного документального підтвердження суттєво підвищує ризик податкових спорів і застосування фінансових санкцій [40; 49].

Значну роль у системі обліку таких доходів відіграє аналітичний облік. Його доцільно вести в розрізі кожної фізичної особи, виду доходу, дати нарахування, суми утриманого ПДФО, військового збору та фактичної дати виплати [49]. Це забезпечує не лише належну деталізацію розрахунків, а й створює основу для внутрішнього контролю за правильністю формування податкової звітності. Особливо важливим це є у випадках, коли підприємство одночасно здійснює різні види виплат фізичним особам, кожен з яких має власний порядок оподаткування [16; 34; 40; 53; 61; 62].

Отже, облік інших доходів фізичних осіб є складною ділянкою бухгалтерської роботи, що вимагає від бухгалтера ґрунтовного знання податкового законодавства, положень бухгалтерських стандартів та правил застосування Плану рахунків [40; 49; 49]. Особливу увагу слід приділяти правильній класифікації доходу, документальному оформленню операції, своєчасному утриманню та сплаті ПДФО і військового збору, а також коректному відображенню всіх сум у бухгалтерському обліку та податковій звітності [16; 17; 34; 40; 53; 61; 62]. Раціональна організація обліку інших доходів фізичних осіб сприяє мінімізації податкових ризиків, підвищенню достовірності звітних даних і зміцненню фінансової дисципліни підприємства.

2. СУТНІСТЬ, ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ТА ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

2.1. Мета, завдання та предметна область дослідження

Аудит податку на доходи фізичних осіб підприємства є складовою системою податкового аудиту та внутрішнього контролю розрахунків із працівниками, фізичними особами за цивільно-правовими договорами, а також іншими одержувачами оподатковуваних доходів. Його значення зумовлене тим, що ПДФО належить до загальнодержавних податків, а податковий агент несе обов'язок щодо правильного нарахування, утримання, перерахування податку та подання звітності. У 2020–2026 роках законодавче середовище оподаткування доходів фізичних осіб в Україні залишалося динамічним, що обумовлює потребу у системному аудиторському дослідженні норм Податкового кодексу України, підзаконних актів Міністерства фінансів України, роз'яснень ДПС, а також положень Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [6, 9, 37, 38, 41, 45, 52].

Метою дослідження є узагальнення теоретичних засад, законодавчого регулювання та практичної методики проведення аудиту податку на доходи фізичних осіб на підприємстві з урахуванням змін нормативної бази у 2020–2026 роках. Досягнення цієї мети передбачає поєднання положень податкового законодавства, міжнародних стандартів аудиту та сучасних підходів до документального підтвердження правильності виконання підприємством функцій податкового агента [6, 9, 37, 38, 41, 45].

Відповідно до Податкового кодексу України платниками ПДФО є фізична особа-резидент, фізична особа-нерезидент та податковий агент. Об'єктом оподаткування резидента є загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід, доходи з джерела їх походження в Україні, що остаточно оподатковуються під час нарахування (виплати, надання), а також іноземні доходи. Для аудиту підприємства ключове значення має статус податкового агента, адже саме він

забезпечує нарахування доходу, утримання ПДФО за ставками, встановленими Податковим кодексом України, та своєчасне перерахування податку до бюджету [37, 38, 41].

Предметною областю дослідження виступають організаційно-методичні, правові та обліково-аналітичні аспекти аудиту ПДФО підприємства. До неї належать: операції з нарахування заробітної плати; виплати за цивільно-правовими договорами; додаткові блага; виплати у негрошовій формі; надання податкової соціальної пільги; відображення показників у Податковому розрахунку та додатку 4ДФ; контроль строків сплати податку, виправлення помилок і застосування штрафних санкцій [38; 41; 52].

Сутність аудиту ПДФО доцільно розкривати через перевірку законності, достовірності, повноти та своєчасності відображення зобов'язань податкового агента у первинних документах, облікових регістрах і звітності. З позиції аудиторської методології така перевірка спирається на ризик-орієнтований підхід та вимоги міжнародних стандартів аудиту щодо розгляду законів і нормативних актів під час аудиту фінансової звітності. Нормативне підґрунтя аудиторської діяльності в Україні визначається Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», а застосування міжнародних стандартів аудиту є обов'язковим при провадженні аудиторської діяльності [9; 45].

Основними завданнями аудиту ПДФО підприємства є:

- ✓ перевірка правильності визначення кола платників і видів доходів, що підлягають або не підлягають оподаткуванню ПДФО;
- ✓ встановлення правильності формування бази оподаткування за заробітною платою, виплатами за цивільно-правовими договорами, додатковими благами та іншими доходами;
- ✓ оцінка правильності застосування ставок оподаткування, податкової соціальної пільги та спеціальних правил оподаткування окремих видів доходів;
- ✓ перевірка своєчасності утримання й перерахування ПДФО до бюджету;

- ✓ підтвердження достовірності показників Податкового розрахунку та додатка 4ДФ;
- ✓ виявлення порушень, що спричиняють фінансові санкції, пеню та адміністративну відповідальність посадових осіб;
- ✓ розробка рекомендацій щодо мінімізації податкових ризиків і вдосконалення внутрішнього контролю [37, 38, 41, 52].

Науково-практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для підготовки програм аудиту, робочих документів аудитора, методичних рекомендацій для бухгалтерської служби та системи внутрішнього контролю. Для підприємств в умовах постійних змін законодавства особливого значення набуває не лише ретроспективна перевірка, а й превентивна функція аудиту, спрямована на запобігання податковим помилкам та штрафним наслідкам [37, 38, 52].

Законодавча база аудиту ПДФО має багаторівневий характер і охоплює норми загального податкового регулювання, спеціальні правила оподаткування доходів фізичних осіб, норми щодо податкової звітності, а також акти, що регулюють власне аудиторську діяльність. Базовим актом є Податковий кодекс України, зокрема розділ IV «Податок на доходи фізичних осіб», у якому встановлено платників податку, об'єкти оподаткування, базу оподаткування, перелік неоподатковуваних доходів та спеціальні правила для окремих видів виплат [41].

Важливим підзаконним актом для аудитора є наказ Міністерства фінансів України від 13.01.2015 № 4, яким затверджено Порядок заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску. Саме цей Порядок визначає структуру звітності, логіку заповнення реквізитів, зміст додатка 4ДФ і вимоги до відображення нарахованого доходу, утриманого ПДФО та військово-

го збору [52].

Регулювання аудиторської процедури здійснюється Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», який закріплює правові засади аудиторської діяльності, вимоги до суб'єктів аудиторської діяльності та загальні принципи надання аудиторських послуг. Окремо слід врахувати положення міжнародних стандартів аудиту, зокрема щодо ідентифікації та оцінки ризиків суттєвого викривлення, отримання аудиторських доказів і розгляду дотримання законодавчих та нормативних актів [9; 45].

У 2020–2026 роках правове поле ПДФО змінювалося через внесення змін до окремих норм Податкового кодексу України. Для цілей аудиту це означає необхідність перевіряти операції не лише за чинною редакцією норм, а й з урахуванням редакції, яка діяла на дату нарахування або виплати доходу. Серед норм, що мають безпосереднє значення для аудитора, варто виділити зміни щодо окремих елементів бази оподаткування, неоподатковуваних доходів, спеціальних правил для окремих категорій платників та оновлення підходів до податкової звітності [37, 41, 52].

Для систематизації нормативного забезпечення доцільно узагальнити основні джерела у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Нормативно-правове забезпечення аудиту ПДФО підприємства в Україні*

Нормативне джерело	Ключове призначення для аудиту ПДФО	Значення для аудитора
Податковий кодекс України, розділ IV	Визначає платників, об'єкт, базу оподаткування, неоподатковувані доходи, правила оподаткування окремих виплат	Є основним джерелом для перевірки правомірності нарахування, утримання та сплати ПДФО
Податковий кодекс України, загальні положення та адміністрування	Визначає принципи податкового законодавства, строки звітності та загальні правила податкового контролю	Дає змогу оцінити законність дій податкового агента і своєчасність виконання ним обов'язків

Продовження табл. 2.1.

Нормативне джерело	Ключове призначення для аудиту ПДФО	Значення для аудитора
Наказ Мінфіну України від 13.01.2015 № 4	Регламентує форму Податкового розрахунку та порядок його заповнення і подання	Використовується для аудиту звітних показників, зокрема додатка 4ДФ
Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»	Визначає правові засади аудиторської діяльності	Формує організаційні та професійні рамки проведення аудиту
Міжнародні стандарти аудиту	Регламентують підходи до планування, оцінки ризиків, одержання доказів та документування	Забезпечують методологічну основу аудиторської перевірки ПДФО
Інформаційні роз'яснення ДПС щодо обов'язків податкового агента	Конкретизують порядок нарахування, утримання, сплати та відповідальності	Допомагають інтерпретувати практичні аспекти виконання норм ПКУ

** складено автором на основі [9; 37; 38; 41; 45; 52]*

На рисунку 2.1 подано місце аудиту ПДФО у системі контролю підприємства.

Рис. 2.1 – Місце аудиту ПДФО у системі контролю розрахунків підприємства*

** складено автором*

2.2. Методика проведення аудиту податку на доходи фізичних осіб підприємства

Методика проведення аудиту ПДФО підприємства має будуватися за етапами, що відповідають загальній логіці аудиторського процесу: попереднє ознайомлення із системою оподаткування та внутрішнього контролю; планування аудиту; виконання процедур по суті та тестів контролю; узагальнення результатів; формування висновків і рекомендацій. Такий підхід узгоджується з вимогами міжнародних стандартів аудиту та дозволяє зосередити увагу на зонах підвищеного податкового ризику [9; 45].

Етап 1. Попереднє вивчення діяльності підприємства

На підготовчому етапі аудитор визначає, які види доходів нараховує підприємство фізичним особам, чи є відокремлені підрозділи, які системи оплати праці застосовуються, чи використовуються цивільно-правові договори, негрошові форми виплат, додаткові блага або спеціальні режими оподаткування. Одночасно оцінюється організація бухгалтерського та податкового обліку, розподіл відповідальності між кадровою службою, бухгалтерією та керівництвом, а також система внутрішнього контролю за правильністю оподаткування доходів працівників [41; 45].

На цьому ж етапі визначаються нормативні джерела, що підлягають застосуванню, з урахуванням періоду перевірки. Оскільки у 2020–2026 роках окремі норми Податкового кодексу України змінювалися, аудитор повинен співвідносити господарські факти з редакцією закону, чинною на дату нарахування доходу чи подання звітності [37; 41].

Етап 2. Планування аудиту та оцінка ризиків

Планування аудиту ПДФО передбачає визначення суттєвості, ідентифікацію зон ризику та розроблення програми перевірки. До найбільш типових ризиків належать: неправильне віднесення виплат до оподатковуваних або

неоподатковуваних; помилки у визначенні бази оподаткування; некоректне застосування податкової соціальної пільги; неутримання ПДФО при негрошових виплатах і додаткових благах; невідповідність між даними бухгалтерського обліку, розрахунково-платіжними відомостями та показниками 4ДФ; порушення строків сплати податку і подання звітності [37, 41, 52].

Доречно формувати програму аудиту за окремими блоками: перевірка кадрових документів; перевірка первинних документів щодо нарахування доходів; перевірка реєстрів бухгалтерського обліку; перевірка правильності розрахунку ПДФО; звірка із банківськими виписками щодо перерахування податку; перевірка звітності. Така деталізація забезпечує належне документування процедур та достатність аудиторських доказів [9; 45].

Етап 3. Перевірка об'єкта оподаткування та бази ПДФО

Аудитор має встановити повноту переліку фізичних осіб, яким нараховувався дохід, і класифікувати такі доходи за видами. Особливу увагу слід приділити заробітній платі, винагородам за цивільно-правовими договорами, додатковим благам, орендним платежам фізичним особам, компенсаціям, списаним боргам, подарункам, благодійній допомозі та іншим виплатам, правовий режим яких прямо залежить від норм розділу IV ПКУ [41].

При перевірці бази оподаткування заробітної плати аудитор звіряє таблиці обліку робочого часу, накази, розрахунково-платіжні відомості, особові рахунки працівників і дані синтетичного та аналітичного обліку. Якщо підприємство надавало доходи у негрошовій формі, необхідно перевірити застосування натурального коефіцієнта, передбаченого пунктом 164.5 ПКУ. Для виплат, що не включаються до оподаткованого доходу, слід перевірити відповідність умовам і межам звільнення від оподаткування, установленим статтею 165 ПКУ [41].

Для зручності аудитора основні напрями перевірки наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Основні об’єкти та процедури аудиту ПДФО підприємства*

Об’єкт аудиту	Типові документи	Основні аудиторські процедури
Заробітна плата	штатний розпис, накази, таблиці, розрахункові відомості, особові рахунки	перевірка повноти нарахування, правильності бази оподаткування, застосування ПСП
Виплати за ЦПД	договори, акти виконаних робіт, платіжні документи	перевірка правової природи виплат, бази оподаткування, своєчасності утримання ПДФО
Додаткові блага та негрошові виплати	накази, акти передачі, кошториси, внутрішні положення	перевірка правомірності визнання доходу та застосування натурального коефіцієнта
Неоподатковувані доходи	підтвердні довідки, заяви, накази, розрахунки	перевірка дотримання умов звільнення від оподаткування відповідно до ст. 165 ПКУ
Податкова звітність	Податковий розрахунок, додаток 4ДФ, уточнюючі розрахунки	звірка звітних даних з обліком і первинними документами
Сплата ПДФО	банківські виписки, платіжні інструкції, оборотно-сальдові відомості	перевірка повноти і своєчасності перерахування податку до бюджету

* складено автором на основі [37; 41; 52]

Етап 4. Перевірка правильності звітності та строків сплати

Суттєвим елементом методики є аудит Податкового розрахунку та додатка 4ДФ. Аудитор повинен перевірити коректність ідентифікаційних даних платників, ознак доходів, сум нарахованого та виплаченого доходу, сум утриманого ПДФО, наявність виправлень, відповідність між місячними або квартальними показниками залежно від правил, що діяли у відповідному періоді. Порядок заповнення та подання цієї звітності визначений наказом Мінфіну № 4, тому всі аудиторські висновки у цій частині мають спиратися саме на його приписи [52].

Окремо перевіряються строки сплати податку, оскільки порушення строків є підставою для фінансових санкцій і пені. Практичні роз’яснення податкових органів підкреслюють, що податковий агент зобов’язаний нарахувати дохід, утримати ПДФО за ставкою, визначеною статтею 167 ПКУ, своєчасно перерахувати податок до бюджету та подати відповідну звітність. Саме тому аудитор має зіставити дату нарахування і виплати доходу з датою фактичного перерахування податку та подання звітності [37; 41].

Етап 5. Узагальнення порушень і формування рекомендацій

За результатами процедур аудитор групує виявлені порушення за їх економічною сутністю та правовими наслідками. Типовими є: заниження бази оподаткування; ненарахування ПДФО на окремі виплати; безпідставне застосування пільги; помилки в ознаках доходів; неузгодженість між даними обліку та 4ДФ; прострочення сплати податку або подання звітності. Такі порушення можуть спричиняти донарахування податку, штрафні санкції, пеню та адміністративну відповідальність посадових осіб [37].

На підставі отриманих доказів аудитор формує рекомендації щодо усунення порушень і посилення внутрішнього контролю. До них можуть належати: оновлення внутрішніх регламентів з оподаткування виплат фізичним особам; запровадження контрольних листів перевірки для бухгалтерії; автоматизоване зіставлення даних зарплатного модуля, обліку та податкової звітності; періодичний внутрішній аудит розрахунків із ПДФО; підвищення кваліфікації працівників бухгалтерської служби щодо актуальних змін законодавства [37, 41, 52]. Методику аудиту ПДФО підприємства узагальнено в додатку В.

Для належного документування результатів перевірки доцільно використовувати систему робочих документів аудитора. До неї можуть входити: анкета попереднього ознайомлення з підприємством; тест системи внутрішнього контролю з питань ПДФО; відомість перевірки правильності визначення бази оподаткування; відомість контролю строків сплати ПДФО; таблиця звірки даних обліку з додатком 4ДФ; реєстр виявлених порушень із посиланням на норми законодавства [9, 45, 52].

Приклад структури такого документа подано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Фрагмент робочого документа аудитора з перевірки ПДФО*

№	Перевірювана операція	Документ-основа	Норма законодавства	Результат перевірки	Примітка аудитора
1	Нарахування заробітної плати	Розрахункова відомість, табель	ст. 164 ПКУ	Відповідає / не відповідає	Фіксується суть відхилення

Продовження табл. 2.3.

№	Перевірювана операція	Документ-основа	Норма законодавства	Результат перевірки	Примітка аудитора
2	Надання податкової соціальної пільги	Заява працівника, підтвердні документи	норми розд. IV ПКУ	Відповідає / не відповідає	Перевіряється право на ПСП
3	Відображення доходу у 4ДФ	Податковий розрахунок, додаток 4ДФ	наказ Мінфіну № 4	Відповідає / не відповідає	Перевіряється ознака доходу і сума податку
4	Сплата ПДФО до бюджету	Платіжна інструкція, виписка банку	ПКУ, строки сплати	Відповідає / не відповідає	Визначається наявність прострочення

** складено автором на основі [37; 38; 41; 52]*

Отже, методика аудиту ПДФО підприємства повинна бути комплексною, ризик-орієнтованою та прив'язаною до конкретної редакції нормативних актів, чинних у перевірюваному періоді. Її ефективність забезпечується поєднанням правового аналізу, перевірки первинних документів, аналітичних процедур, контролю звітності та формування практичних рекомендацій, спрямованих на зниження податкових ризиків підприємства [9, 37, 38, 41, 45, 52].

2.3. Аудит достовірності утримання та обліку податку на доходи фізичних осіб

Аудит достовірності обліку ПДФО є важливою складовою як внутрішнього контролю підприємства, так і зовнішнього контролю з боку органів ДПС. В умовах активного цифрового реформування системи адміністрування податків (запровадження SAF-T UA, електронних кабінетів платника), а також підвищення ставок та розширення переліку оподатковуваних операцій в умовах воєнного стану, питання аудиту достовірності обліку ПДФО набуває особливої актуальності [24; 26].

Метою аудиту розрахунків з бюджетом за ПДФО є підтвердження достовірності нарахованих сум, своєчасності та повноти їх сплати до бюджету згідно з вимогами чинного законодавства. В. В. Сопко та О. Г. Лишиленко

визначають, що аудит ПДФО включає перевірку правильності формування бази оподаткування, законності застосування пільг, правильності визначення суми до сплати та відповідності даних звітності [29].

Основними завданнями аудиту обліку ПДФО є: дослідження форм і систем оплати праці, що застосовуються підприємством; перевірка правильності та якості складання регістрів первинного, аналітичного та синтетичного обліку; перевірка правомірності застосування ПСП; перевірка правильності визначення суми, що підлягає сплаті; перевірка повноти і своєчасності сплати ПДФО до бюджету; перевірка дотримання порядку самостійного виявлення та виправлення помилок [30].

Аудит ПДФО поділяється на зовнішній (проводиться органами ДПС або незалежними аудиторамі) та внутрішній (проводиться внутрішнім аудитором або бухгалтерською службою підприємства). Розглянемо організацію контрольного процесу щодо ПДФО у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Організація контрольного процесу щодо обліку ПДФО*

Етап контролю	Внутрішній аудит (бухгалтерія, внутрішній аудитор)	Зовнішній контроль (ДПС, зовнішні аудитори)
Планування	Оцінка ризиків, визначення обсягу перевірки, ознайомлення з обліковою політикою, формування плану аудиту	Формування плану перевірок ДПС. Відбір платників за критеріями ризику ухилення від оподаткування
Збір доказів	Перевірка первинних документів (розрахунково-платіжні відомості, таблиці обліку, трудові договори, заяви про ПСП). Звірення з регістрами обліку (журнал 5, оборотна відомість)	Камеральна та/або документальна перевірка. Аналіз форм 4ДФ, платіжних доручень, виписок банку
Аналіз оцінка	Перевірка відповідності нарахованого ПДФО даним бухобліку. Виявлення розбіжностей між нарахованим та перерахованим ПДФО	Порівняння даних декларацій із даними реєстрів ДПС, банківських виписок, звітності ЄСВ
Висновки документування	Аудиторський висновок або довідка. Рекомендації щодо усунення порушень	Акт перевірки. Застосування штрафних санкцій (ст. 125 ¹ ПКУ) у разі виявлення порушень

* складено автором

Камеральна перевірка як основний вид зовнішнього контролю проводиться у приміщенні контролюючого органу виключно на підставі даних, зазначених у податкових деклараціях (розрахунках) платника, даних системи електронного адміністрування, даних Єдиного реєстру податкових накладних, даних митних декларацій (п. 75.1.1 ПКУ) [10]. Камеральна перевірка проводиться без спеціального рішення керівника і присутності платника, а її предмет охоплює логічний та арифметичний контроль форм звітності, своєчасність подання та реєстрації документів.

Документальна перевірка (планова або позапланова, виїзна або невиїзна) проводиться на підставі наказу керівника контролюючого органу та охоплює: перевірку первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку (журнал 5, відомості 5.1); звірення даних форм 4ДФ із розрахунково-платіжними відомостями; перевірку правомірності застосування ПСП; контроль своєчасності перерахування ПДФО. Методи аудиту ПДФО систематизовано на рис. 2.2.

МЕТОДИ АУДИТУ ПДФО			
<i>Перевірка</i> (аналіз первинних документів, реєстрів обліку)	<i>Спостереження</i> (нагляд за проведенням розрахунків)	<i>Опитування</i> (отримання пояснень від відповідальних осіб)	<i>Аналітичні процедури</i> (порівняння показників звітності)
Мета: підтвердження достовірності, повноти та своєчасності обліку і сплати ПДФО			

*Рис. 2.2 – Методи аудиту ПДФО та їх характеристика**

** складено автором*

Основними джерелами інформації при аудиті ПДФО є: наказ про облікову політику; штатний розпис; трудові договори та договори цивільно-правового характеру; розрахунково-платіжні відомості (ф. № П-49); таблиці обліку використання робочого часу (ф. № П-5); журнал-ордер за субрахунком 641; форма 4ДФ (єдина звітність з ПДФО, ВЗ та ЄСВ); платіжні доручення та виписки банку; заяви про застосування ПСП та підтверджуючі документи [29; 30].

При проведенні аудиту ПДФО необхідно перевіряти відповідність сум нарахованого ПДФО у регістрах бухгалтерського обліку та у формі 4ДФ. Для цього застосовується зустрічна перевірка: порівнюються підсумкові суми утриманого ПДФО в розрахунково-платіжних відомостях із даними кредитового обороту субрахунку 641/ПДФО, а також дані платіжних доручень – із даними дебетового обороту цього субрахунку [29].

Методика перевірки повноти утримання податку на доходи фізичних осіб з виплат працівникам ґрунтується на положеннях Податкового кодексу України щодо виконання підприємством функцій податкового агента та на вимогах до відображення доходів фізичних осіб у податковій звітності [10; 36; 37]. Актуальність такої перевірки зумовлена тим, що саме роботодавець несе обов'язок своєчасно та в повному обсязі нараховувати, утримувати і сплачувати до бюджету ПДФО із суми оподатковуваного доходу працівника, а також подавати податковий розрахунок із достовірними показниками [10; 36; 41]. У разі порушення цих вимог на податкового агента покладаються штрафні санкції, пеня та інші види відповідальності, що підвищує значення внутрішнього контролю й аудиторської перевірки відповідних розрахунків [36; 41].

Метою перевірки є встановлення повноти включення всіх виплат працівникам до об'єкта оподаткування, правильності визначення бази оподаткування, своєчасності та повноти утримання ПДФО, а також відповідності облікових даних показникам податкової звітності [10; 36; 37]. Предметом перевірки виступають господарські операції, пов'язані з нарахуванням доходів працівникам, утриманням із них ПДФО, перерахуванням цього податку до бюджету та відображенням відповідних сум у додатку 4ДФ [10; 37].

Інформаційною базою перевірки слугують штатний розпис, накази про прийняття, переведення і звільнення працівників, табелі обліку робочого часу, розрахунково-платіжні відомості, особові рахунки працівників, лікарняні листки, накази про надання відпусток, договори цивільно-правового характеру за

нааявності, банківські виписки, касові документи, оборотно-сальдові відомості за рахунками розрахунків з оплати праці та розрахунків за податками, а також Податковий розрахунок і додаток 4ДФ [10; 37; 39].

Перевірку доцільно здійснювати поетапно. На першому етапі необхідно ідентифікувати повний перелік працівників та всіх видів доходів, нарахованих їм у перевірюваному періоді [6; 38]. Особливу увагу слід приділяти не лише основній заробітній платі, а й доплатам, надбавкам, преміям, відпускним, лікарняним, компенсаційним виплатам, вихідній допомозі, матеріальній допомозі, додатковим благам і доходам у негрошовій формі, оскільки саме неповне охоплення таких виплат найчастіше призводить до заниження бази оподаткування [10; 38; 39].

На другому етапі перевіряється правильність податкової класифікації виплат працівникам [10; 39]. Для цього встановлюється, які суми включаються до загального оподатковуваного доходу працівника, а які не підлягають оподаткуванню або оподатковуються за спеціальними правилами [10]. Одночасно потрібно з'ясувати, чи правомірно застосовувалася податкова соціальна пільга, адже її безпідставне використання безпосередньо впливає на суму утриманого ПДФО [10; 36].

Третій етап передбачає перевірку правильності визначення бази оподаткування та обчислення суми ПДФО [10; 41]. За загальним правилом ПДФО із заробітної плати та більшості інших оподатковуваних доходів працівника утримується за ставкою 18 відсотків [36; 38]. Під час перевірки необхідно зіставити суми нарахованого доходу в розрахункових документах із сумою фактично утриманого податку та впевнитися, що податок утримувався саме за рахунок працівника, а не за рахунок коштів підприємства [36; 41]. У випадку надання доходів у негрошовій формі слід окремо перевірити правильність визначення оподаткованої бази відповідно до спеціальних норм ПКУ [10].

Четвертий етап пов'язаний із контролем своєчасності перерахування ПДФО до бюджету [10; 36]. Якщо дохід виплачується на банківський рахунок працівника, ПДФО підлягає перерахуванню одночасно з виплатою доходу єдиним платіжним документом [36]. Якщо оподатковуваний дохід надається у негрошовій формі або виплачується готівкою з каси, податок повинен бути сплачений протягом трьох банківських днів з дня, що настає за днем такого нарахування або виплати [36]. Якщо дохід нараховано, але не виплачено, податок необхідно перерахувати у строки, встановлені для місячного податкового періоду, тобто не пізніше 30 календарних днів, що настають за місяцем нарахування [36].

П'ятий етап полягає у звірці даних бухгалтерського обліку з показниками Податкового розрахунку та додатка 4ДФ [37; 42]. На цій стадії перевіряють правильність зазначення реєстраційних номерів облікових карток працівників, ознак доходу, сум нарахованого і виплаченого доходу, а також сум утриманого ПДФО [37; 42]. При цьому важливо враховувати, що правила заповнення додатка 4ДФ визначені Порядком, затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 4, а кожна ознака доходу фізичної особи повинна бути належним чином ідентифікована у звітності [37; 42].

Шостий етап спрямований на узагальнення виявлених порушень та оцінку їх наслідків [36; 41]. Типовими порушеннями є невключення окремих виплат до оподаткованого доходу, помилки у застосуванні податкової соціальної пільги, арифметичні неточності при визначенні суми податку, несвоєчасне перерахування ПДФО та невідповідність показників додатка 4ДФ даним бухгалтерського обліку [36, 41, 42]. За результатами перевірки доцільно формувати пропозиції щодо усунення виявлених недоліків, уточнення податкової звітності та посилення внутрішнього контролю за розрахунками з працівниками [36; 41].

Для систематизації контрольних процедур методику перевірки повноти утримання ПДФО доцільно подати у вигляді таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Методика перевірки повноти утримання ПДФО з виплат працівникам*

Етап перевірки	Зміст контрольних процедур	Джерела інформації	Можливі порушення
1. Встановлення складу виплат	Ідентифікація всіх працівників і всіх видів виплат за період перевірки	Штатний розпис, накази, табелі, розрахункові відомості, особові рахунки	Неохоплення окремих виплат або працівників перевіркою
2. Класифікація виплат	Визначення оподатковуваних і неоподатковуваних доходів, перевірка ПСП	Первинні документи, заяви працівників, підтвердні документи	Безпідставне не включення виплати до бази ПДФО, не правомірне застосування ПСП
3. Перевірка розрахунку ПДФО	Контроль бази оподаткування і правильності застосування ставки 18%	Розрахунково-платіжні відомості, реєстри обліку	Заниження суми податку, арифметичні помилки, неправильна база оподаткування
4. Контроль строків сплати	Перевірка своєчасності перерахування ПДФО до бюджету залежно від способу виплати доходу	Банківські виписки, касові документи, платіжні інструкції	Несвоєчасна сплата податку, сплата не в повному обсязі
5. Звірка зі звітністю	Порівняння облікових даних із Податковим розрахунком і додатком 4ДФ	Податковий розрахунок, додаток 4ДФ, облікові реєстри	Розбіжності між обліком і звітністю, неправильна ознака доходу, помилки в реквізитах
6. Узагальнення результатів	Оцінка порушень, визначення їх наслідків, підготовка рекомендацій	Робочі документи перевірки, аналітичні таблиці	Невиправлені помилки, ризик штрафів, пені та адміністративної відповідальності

* складено автором на основі [10; 36; 37; 38; 39; 41; 42]

Отже, методика перевірки повноти утримання ПДФО з виплат працівникам повинна бути комплексною, документально підтвердженою та орієнтованою на виявлення як розрахункових, так і процедурних порушень [10, 36, 37, 41]. Її використання дає змогу забезпечити достовірність обліку розрахунків з працівниками, правильність податкової звітності, своєчасність перерахування ПДФО та мінімізацію фінансових ризиків підприємства [36, 41, 42].

Оцінка ризиків при аудиті ПДФО охоплює аналіз таких типових помилок та порушень: неправомірне застосування ПСП (подвійне застосування, відсутність заяви); неправильний розрахунок натурального коефіцієнта при оподаткуванні додаткового блага в негрошовій формі; помилки у визначенні дати виплати доходу (і відповідно строку перерахування ПДФО); не включення до бази оподаткування окремих видів виплат (матеріальної допомоги, компенсацій); помилки у заповненні форми 4ДФ (неправильний код доходу, невідповідність даних) [29; 30].

В умовах цифровізації та воєнного стану особливого значення набуває електронний аудит через інструмент SAF-T UA (Standard Audit File for Tax purposes). Відповідно до роз'яснень ДПС, SAF-T UA є стандартизованим електронним форматом надання облікових даних, що охоплює дані Головної книги, дані про нарахування та виплату доходів, утримання ПДФО тощо [35]. Впровадження SAF-T UA забезпечує можливість автоматизованого крос-перевірки даних бухгалтерського обліку та податкової звітності, суттєво підвищуючи ефективність аудиту ПДФО.

Підсумовуючи, відзначимо, що аудит достовірності обліку ПДФО є комплексним процесом, який включає перевірку правомірності нарахування, повноти утримання та своєчасності перерахування податку до бюджету. Дотримання вимог ПКУ та П(С)БО в частині відображення ПДФО в обліку є запорукою уникнення штрафних санкцій та забезпечення достовірності фінансової і податкової звітності підприємства.

2.4. Інформаційне та документальне забезпечення аудиту податку на доходи фізичних осіб

Ефективне проведення аудиту податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) неможливе без належного інформаційного та документального забезпечення. Це означає, що аудитор повинен визначити, систематизувати та викори-

стати весь масив доказової бази, що стосується правильності обчислення, утримання та перерахування ПДФО до бюджету. Правова основа такого забезпечення закріплена у Міжнародному стандарті аудиту (МСА) 500 «Аудиторські докази» та МСА 230 «Аудиторська документація», які набули обов'язкового застосування в Україні відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII [45].

Відповідно до МСА 500, аудиторські докази – це інформація, яку аудитор використовує для формування висновків, на яких ґрунтується аудиторська думка [30]. Стосовно аудиту ПДФО джерела доказів поділяються на три основні групи: первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку та податкова звітність.

Первинні документи є початковим рівнем документального підтвердження господарських операцій щодо виплат працівникам. Серед них виділяють: накази про прийняття на роботу, переведення та звільнення (форма № П-1, П-5); особові картки працівників (форма № П-2); таблиці обліку робочого часу (форма № П-5, П-13, П-14); розрахунково-платіжні відомості (форма № П-49); розрахункові відомості (форма № П-51); платіжні відомості (форма № П-53); наряди на відрядну роботу; листки непрацездатності; накази про надання відпусток; договори цивільно-правового характеру [46].

Саме на підставі первинних документів формуються реєстри бухгалтерського обліку – другий рівень аудиторських доказів. Аудитор вивчає журнали-ордери і відомості за рахунком 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», рахунком 64 «Розрахунки за податками й платежами» (субрахунок 641 «Розрахунки за ПДФО»), а також оборотно-сальдові відомості та Головну книгу. При цьому особливу увагу приділяють правильності відображення утриманого ПДФО на субрахунку 641 та своєчасності його перерахування до бюджету відповідно до вимог ст. 168 Податкового кодексу України (ПКУ) [39].

Третьою групою джерел доказів є податкова звітність. Основним звітним документом податкового агента (роботодавця) є Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску (далі – Об'єднана звітність), затверджений наказом Міністерства фінансів України від 13.01.2015 № 4 (зі змінами). Починаючи з 2021 року форма об'єднаної звітності поєднала дані щодо ПДФО, військового збору (ВЗ) та єдиного соціального внеску (ЄСВ) [26]. З 6 лютого 2025 року набули чинності нові електронні формати щомісячної звітності: J0500110 – для юридичних осіб та F0500110 – для фізичних осіб-підприємців [32].

Таблиця 2.6 - Класифікація джерел аудиторських доказів при аудиті ПДФО*

Група доказів	Основні документи	Аудиторські процедури
Первинні документи	Накази, таблиці обліку робочого часу, розрахунково-платіжні відомості, особові картки, листки непрацездатності, договори ЦПХ	Арифметична перевірка, формальна перевірка, звіряння даних
Регістри бухгалтерського обліку	Журнали-ордери, оборотно-сальдові відомості за рах. 66, 64 (субрах. 641), Головна книга	Звіряння оборотів, перевірка кореспонденції рахунків
Податкова звітність	Об'єднана звітність (ПДФО, ВЗ, ЄСВ), додатки 4ДФ, Д1, Д5	Зіставлення з обліковими даними, перевірка строків подання
Внутрішні документи підприємства	Колективний договір, положення про оплату праці, штатний розпис, облікова політика	Аналіз відповідності нарахувань встановленим нормам
Банківські документи	Платіжні інструкції на перерахування ПДФО до бюджету, банківські виписки	Перевірка своєчасності та повноти перерахування ПДФО

**складено автором на основі [30; 39; 45; 52].*

Наведена класифікація доказів (табл. 2.6) відображає комплексний підхід до збору аудиторської інформації та дозволяє систематизувати роботу аудитора при перевірці правильності нарахування, утримання та перерахування ПДФО. Як зазначають дослідники, якість аудиторських доказів залежить від незалеж-

ності їх джерела, ефективності системи внутрішнього контролю підприємства та безпосереднього характеру отримання [58].

Внутрішні документи підприємства становлять важливу складову інформаційного забезпечення аудиту ПДФО, оскільки вони регламентують систему оплати праці, розміри тарифних ставок, посадових окладів, надбавок та доплат, від яких безпосередньо залежить база оподаткування. Відповідно до ст. 97 Кодексу законів про працю України та ст. 15 Закону України «Про оплату праці», підприємство самостійно встановлює форми і системи оплати праці, розцінки, тарифні сітки, ставки та схеми посадових окладів, фіксуючи їх у колективному договорі або положенні про оплату праці [26].

Облікова політика підприємства в частині оплати праці є ключовим внутрішнім документом для аудитора. Вона визначає: форми первинних документів з обліку праці; методи нарахування заробітної плати; порядок застосування податкової соціальної пільги (ПСП); строки виплати заробітної плати та порядок утримання ПДФО; інформаційне та програмне забезпечення ведення бухгалтерського обліку оплати праці [60]. Аудитор зобов'язаний ознайомитись із обліковою політикою на початковому етапі перевірки з метою ідентифікації можливих ризиків невідповідності обраних методів чинному законодавству.

Штатний розпис підприємства є основою для перевірки правомірності нарахованих виплат: аудитор зіставляє фактично нараховані суми з окладами та ставками, встановленими штатним розписом. Колективний договір визначає розміри та умови застосування надбавок і доплат, що впливають на загальний фонд оплати праці та, відповідно, на базу оподаткування ПДФО. При відсутності або невідповідності цих документів аудитор констатує порушення вимог трудового законодавства та підвищений ризик помилок у нарахуванні ПДФО [56].

На рисунку 2.3 показано систему внутрішніх документів підприємства, що використовуються при аудиті ПДФО.

ВНУТРІШНІ ДОКУМЕНТИ ПРИ АУДИТІ ПДФО
1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ: колективний договір, штатний розпис, накази про прийняття / звільнення / відпустки
2. НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНІ: облікова політика, положення про оплату праці, положення про преміювання
3. ОПЕРАТИВНО-ОБЛІКОВІ: табелі обліку робочого часу, наряди, особові рахунки працівників
4. КОНТРОЛЬНІ: матеріали внутрішніх перевірок, акти звіряння розрахунків, звіти служби внутрішнього аудиту

Рис. 2.3 - Система внутрішніх документів підприємства, що використовуються при аудиті ПДФО

**складено автором на основі [26; 56; 60].*

Особливо важливою є перевірка правомірності застосування податкової соціальної пільги (ПСП). Аудитор перевіряє наявність у підприємства заяв від працівників на застосування ПСП та відповідних підтвердних документів, а також дотримання граничного розміру доходу, що дає право на ПСП (у 2024 р. – не більше 3760 грн на місяць). Неправомірне застосування ПСП призводить до заниження бази оподаткування ПДФО та є підставою для донарахування податку і штрафних санкцій [39].

Сучасний стан розвитку бухгалтерського обліку в Україні характеризується широким застосуванням електронних систем обліку та звітності, що суттєво впливає на методологію проведення аудиту ПДФО. Електронні системи дозволяють автоматизувати процеси нарахування заробітної плати, розрахунку ПДФО, формування звітності та її подання до контролюючих органів, однак одночасно породжують специфічні ризики аудиту, пов'язані з якістю програмного забезпечення та налаштуванням алгоритмів розрахунків [54].

Основними електронними системами, що використовуються українськими підприємствами для ведення обліку та звітності з ПДФО, є: програмний комплекс М.Е.Дос – найпоширеніше програмне забезпечення для подання звіт-

ності до контролюючих органів та обміну електронними документами; BAS (Business Automation Software) – платформа для комплексної автоматизації бухгалтерського обліку, у тому числі розрахунку заробітної плати та ПДФО; Електронний кабінет платника податків (cabinet.tax.gov.ua) – державна інформаційна система для подання звітності та перевірки стану розрахунків з бюджетом; FREDО Звіт – онлайн-сервіс формування та подання звітності [23].

Таблиця 2.7 - Порівняльна характеристика електронних систем обліку та звітності з ПДФО*

Система	Функціонал щодо ПДФО	Формат звітності	Особливості для аудитора
М.Е.Дос	Формування та подання Об'єднаної звітності, модуль «Зарплата»	XML, J0500110, F0500110 (з 06.02.2025)	Наявність журналу відправлень; підтвердження квитанцій ДПС
BAS	Автоматичний розрахунок ПДФО, ВЗ, ЄСВ; формування платіжних документів	XML/DBF; інтеграція з М.Е.Дос та FREDО	Можливість перевірки алгоритмів розрахунків у налаштуваннях
Електронний кабінет ДПС	Подання, перегляд і виправлення звітності; перевірка стану розрахунків	Єдиний портал cabinet.tax.gov.ua	Аудитор може запитати роздруківки кабінету як доказ
FREDО Звіт	Онлайн-формування і відправлення звітності, перевірка контрольних співвідношень	XML; ЕЦП (КЕП)	Архів надісланих документів – доказ своєчасності подання

* складено автором на основі [23; 32; 54]

При проведенні аудиту ПДФО в умовах застосування електронних систем аудитор повинен виконати тестування загальних засобів контролю інформаційних технологій відповідно до МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення», а також оцінити надійність алгоритмів розрахунку ПДФО в обліковій програмі. Об'єктами тестування є: правильність налаштування ставок ПДФО (18% для доходів від трудової діяльності); правомірність застосування ПСП та кодів ознак доходів (ознака «101» – заробітна плата); своєчасність і повнота формування та подання Об'єднаної звітності у встановлені строки [29; 39].

Важливим аспектом є перевірка дотримання вимог Порядку функціонування Електронного кабінету платника, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 14.07.2017 № 637. Аудитор аналізує підтвердження квитанцій від ДПС про отримання Об'єднаної звітності, що є доказом своєчасності її подання відповідно до вимог п. 176.2 ПКУ (подання щомісяця, не пізніше 20-го числа місяця, що настає за звітним) [39].

Документування аудиторської перевірки є обов'язковою вимогою МСА 230 «Аудиторська документація», відповідно до якого аудитор зобов'язаний своєчасно готувати документацію, яка забезпечує достатнє і належне підґрунтя для аудиторського висновку, а також свідчення того, що аудит планувався і виконувався відповідно до МСА та застосовних законодавчих вимог [29]. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» визначає робочі документи аудитора як документи в електронній або паперовій формі, зроблені аудитором під час планування, підготовки і надання аудиторських послуг [45].

Робоча документація аудитора при перевірці ПДФО повинна включати: програму аудиту ПДФО з переліком запланованих процедур; результати оцінки ризиків, пов'язаних з ПДФО; результати тестування засобів контролю щодо нарахування та перерахування ПДФО; робочі таблиці для перевірки правильності розрахунків ПДФО за окремими категоріями виплат; результати звіряння даних бухгалтерського обліку з Об'єднаною звітністю; виявлені порушення та рекомендації щодо їх усунення [8].

До вимог щодо оформлення робочих документів аудитора відносять: чіткість, зрозумілість та акуратність; повноту і детальність інформації; обов'язкову фіксацію джерела отримання інформації та посилання на первинні документи; адресність та підтвердженість фактами; використання професійної термінології; дотримання вимог щодо відображення обов'язкових реквізитів

(назва підприємства, звітний період, дата складання документа, підпис аудитора) [24].

Таблиця 2.8 - Типові робочі документи аудитора при перевірці ПДФО*

№	Назва документа	Мета складання	Зміст
1	Програма аудиту ПДФО	Планування аудиторських процедур	Перелік процедур, виконавці, строки, посилання на МСА
2	Анкета оцінки ризиків	Визначення рівня ризику суттєвого викривлення	Відповіді на контрольні питання щодо системи внутрішнього контролю
3	Робоча таблиця перевірки нарахунків	Арифметична перевірка правильності ПДФО	Виплати за видами, ставки, бази оподаткування, суми ПДФО
4	Відомість звіряння з Об'єднаною звітністю	Підтвердження відповідності обліку звітності	Порівняння даних 641 рах. з даними 4ДФ
5	Документ перевірки строків перерахування	Підтвердження своєчасності сплати	Дати виплати доходу, дати перерахування ПДФО, банківські платіжні доручення
6	Меморандум з питань ПДФО	Фіксація суттєвих питань та висновків	Виявлені відхилення, оцінка їх суттєвості, рекомендації

* складено автором на основі [8, 24, 29, 45].

Відповідно до МСА 230, аудиторська документація повинна бути зібрана в остаточний варіант аудиторського файлу не пізніше ніж через 60 днів після дати аудиторського звіту. Строк зберігання робочих документів становить не менше 5 років відповідно до вимог українського законодавства. Документи можуть зберігатися в паперовій або електронній формі за умови забезпечення їх цілісності та конфіденційності [29; 45].

АУДИТОРСЬКИЙ ФАЙЛ З ПДФО (МСА 230)
► РОЗДІЛ А: Загальна інформація (договір, запит, лист-зобов'язання, резюме про клієнта)
► РОЗДІЛ В: Оцінка ризиків (анкета ризиків, оцінка СВК, результати тестів засобів контролю)
► РОЗДІЛ С: Виконання процедур (робочі таблиці, відомості звіряння, запити та відповіді)
► РОЗДІЛ D: Суттєві питання та висновки (меморандуми, перелік коригувань, комунікація з керівництвом)
► РОЗДІЛ Е: Заключні матеріали (аудиторський висновок, підписані представлення керівництва)

Рис. 2.4 - Структура аудиторського файлу при перевірці ПДФО*

*складено автором на основі [29].

Виходячи з вимог МСА 230 та практики аудиторської роботи в Україні, робочі документи при перевірці ПДФО слід структурувати за ключовими напрямками: (1) перевірка правомірності визначення бази оподаткування (об'єкт оподаткування за ст. 163 ПКУ, виключення доходів за ст. 165 ПКУ, застосування ПСП); (2) перевірка правильності застосування ставок (18% для більшості доходів за ст. 167 ПКУ); (3) перевірка своєчасності нарахування, утримання та перерахування ПДФО (ст. 168 ПКУ); (4) перевірка повноти та правильності відображення в Об'єднаній звітності [39].

Таким чином, інформаційне та документальне забезпечення аудиту ПДФО є складною, багаторівневою системою, що охоплює первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, податкову звітність, внутрішні нормативні документи підприємства та матеріали електронних систем обліку. Якісна аудиторська документація, сформована відповідно до вимог МСА 230, є запорукою обґрунтованості аудиторських висновків та дієвим механізмом контролю за дотриманням вимог розділу IV Податкового кодексу України. Застосування сучасних електронних систем (М.Е.Дос, ВАС, Електронний кабінет ДПС) суттєво розширює можливості аудитора для отримання своєчасних та достовірних аудиторських доказів, водночас вимагаючи оцінки надійності використовуваних інформаційних технологій відповідно до МСА 315.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»

3.1. Загальна техніко-економічна характеристика підприємства та організації обліку на ньому

Організація ТОВ «Чорноморська іграшка» зареєстрована 12.06.1997 за юридичною адресою Україна, 65098, Одеська обл., місто Одеса, вул. Стовпова, будинок 17. Керівником організації є Зеленьак Василь Васильович

Засновниками товариства є фізичні та юридичні особи України. Засновники: Зеленьак Василь Васильович (розмір внеску до статутного фонду: 2 629 759,90 грн., 19,1428%), Матейко Оксана Іванівна (розмір внеску до статутного фонду: 1 054 126,71 грн., 7,6733%), Осадчий Олег Володимирович (розмір внеску до статутного фонду: 3 212 934,45 грн., 23,3879%), Ровинська Людмила Миколаївна (розмір внеску до статутного фонду: 6 840 771,68 грн., 49,7960%) [50].

ТОВ «Чорноморська іграшка» є юридичною особою, що діє відповідно до чинного законодавства України та власного статуту. Підприємство зареєстроване як суб'єкт господарювання з обмеженою відповідальністю, метою діяльності якого є отримання прибутку шляхом здійснення виробничо-господарської, торгівельної та іншої комерційної діяльності.

Його основна діяльність полягає у обробленні металів та нанесенні покриття на метали (КВЕД 25.61). Також підприємство активно здійснює додаткові види діяльності.

Основні види економічної діяльності (за КВЕД):

25.61 – Оброблення металів та нанесення покриття на метали (основна діяльність)

17.22 – Виробництво паперових виробів господарсько-побутового та санітарно-гігієнічного призначення

22.21 – Виробництво плит

22.22 – Виробництво тари з пластмас

25.92 – Виробництво легких металевих пакувань

46.90 – Неспеціалізована оптова торгівля

49.41 – Вантажний автомобільний транспорт

68.20 – Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна

35.14 – Торгівля електроенергією

35.11 – Виробництво електроенергії

Основні ресурси підприємства:

Матеріально-технічна база: виробничі приміщення, устаткування для металевої обробки, транспортні засоби.

Трудові ресурси: штат кваліфікованих працівників, у тому числі інженерно-технічний персонал, бухгалтери, економісти, робітники.

Фінансові ресурси: надходження від реалізації послуг, оренди, оптової торгівлі, допоміжної діяльності.

Організаційна структура ТОВ «Чорноморська іграшка» є лінійно-функціональною та передбачає чіткий розподіл обов'язків між структурними підрозділами, що дозволяє забезпечити ефективне управління підприємством. Така структура є доцільною для підприємств середнього масштабу, які здійснюють багатoproфільну господарську діяльність.

На чолі підприємства знаходиться директор, який здійснює загальне керівництво підприємством, представляє його інтереси перед третіми особами та приймає стратегічні рішення. Йому підпорядковуються:

- ✓ головний бухгалтер - відповідає за організацію бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності, контроль за фінансово-господарськими операціями;

- ✓ технічний директор - забезпечує технічне керівництво виробничим процесом;

- ✓ начальник виробництва - організовує виконання виробничих планів, контролює якість продукції;

- ✓ директор з економіки - координує процес реалізації продукції, взаємодіє з клієнтами, аналізує ринки збуту, забезпечує підприємство сировиною,

матеріалами та іншим необхідним ресурсом;

✓ керівник служби охорони - відповідає за дотримання норм безпеки.

Така структура забезпечує оперативність прийняття рішень, підвищує відповідальність керівників підрозділів за результати діяльності та сприяє ефективному контролю за використанням ресурсів.

Аналіз діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка» виконано за методичним підходом, який наведено в джерелі [27] на основі наших досліджень, розрахунків за даних фінансової та статистичної звітності підприємства. Основні показники фінансово-економічної діяльності підприємства наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка»*

Показники	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	81	39,83	-41,17	-50,8
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору, тис. грн.				
- у діючих оптових цінах	11229,8	5078,0	-6151,8	-54,8
- у порівнянних оптових цінах	10217,5	5078,0	-5139,5	-50,30
3. Середня оптова ціна за 1 тону продукції, грн.	138639,7	127501,6	-11138,0	-8,0
4. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	27858	26169,4	-1688,6	-6,1
5. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	21539	20540,3	-998,7	-4,6
6. Коефіцієнт оборотності оборотних активів, оборотів	1,39	0,94	-0,45	x
7. Адміністративні витрати, тис. грн.	4665	5368	703	15,1
8. Витрати на збут, тис. грн.	1039	926	-113	-10,9
9. Валовий прибуток, тис. грн.	6319	5629,1	-689,9	-10,9
10. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	27243	26834,3	-408,7	-1,5
11. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	77,3	78,5	1,2	1,5
12. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн. в тому числі:	-70	-483,1	-413,1	- 6 р.
- від основної операційної діяльності	615	-664,9	-1279,9	- 2 р.
- від іншої операційної діяльності	-724	183,6	907,6	-1,2 р.
- від фінансової діяльності	0	0	0	0,0
- від іншої діяльності	39	0	-39	- 1 р.
14. Податок на прибуток, тис. грн.	401	21	-380	-94,8

Продовження табл. 3.1.

Показники	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			абс.	%
15. Чистий прибуток, тис. грн.	2631	-49	-2680	-1,2 р.
16. Матеріальні витрати, тис. грн.	25264	20540	-4724	-18,70
17. Матеріаловіддача, грн.	0,8526	1,0000	0,1475	х
18. Матеріаломісткість продукції, грн.	1,2300	0,9536	-0,2764	х
19. Середня облікова кількість працівників облікового складу, осіб.	37	34	-3	-8,1
20. Продуктивність праці одного працівника облікового складу, грн.	27614,8	14935,3	-12679,5	-45,9
21. Фонд оплати праці працівників облікового складу, тис. грн.	2845	2627	-218	-7,7
22. Середня річна заробітна плата одного працівника облікового складу, грн.	76891,9	77265	373	0,5
23. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн.	32007	33241,75	1234,75	3,9
24. Фондовіддача, грн.	2,40	2,32	-0,08	х
25. Фондорентабельність, %	0,42	0,43	0,01	х
26. Середня річна вартість оборотних активів, тис. грн.	64547,5	66622,2	2074,7	3,2
27. Рентабельність продукції, %	29,3	27,4	-1,9	х
28. Рентабельність виробництва, %	-0,11	-0,73	-0,62	х

** розраховано автором на підставі даних фінансової та статистичної звітності підприємства та методики [27]*

За даними таблиці 3.1 видно, що в звітному році обсяг продукції у порівнянні з попереднім зменшився, як в натуральному, так і вартісному вираженні. Так, обсяг продукції в натуральному виразі зменшився на 41,17 т. або на 50,8 %. В той же час вартість продукції в порівнянних цінах (ціна звітного року) знизилась на 50,3 %. Різниця в темпах спаду не значна, це свідчить про зменшення у звітному періоді частки продукції з більшою у порівнянні з іншими видами продукції оптовою ціною.

Повна собівартість реалізованої продукції знизилась на 408,7 тис грн. або на 1,5 % порівняно з попереднім роком та склала 26834,3 тис. грн. На зміну повної собівартості вплинула сума адміністративних витрат, що збільшилась у звітному році на 703 тис. грн. або на 15,1 %. Хоча витрати зросли, собівартість зменшилась за рахунок спаду виробництва у звітному році.

Збільшення витрат призвело до росту такого показника як витрати на 1 грн. реалізованої продукції, в свою чергу ці витрати зросли на 1,2 коп. Це

збільшення має негативне значення для підприємства, адже показує зменшення ефективності виробництва та отриманого від нього прибутку.

Фінансовий результат до оподаткування знизився на 413,1 тис. грн. Це відбулося в основному за рахунок змін у двох показниках – фінансового результату від іншої операційної діяльності, що збільшився на 907,6 тис. грн. або на 1,2 рази, фінансового результату від операційної діяльності, що мав негативну тенденцію у 2024 році, і знизився на 1279,9 тис. грн. у звітному році. Оскільки відбулось зниження фінансового результату можна побачити спад податку на прибуток на 380 тис. грн. або на 94,8 %. Чистий прибуток знизився на 2680 тис. грн. або в 1,2 рази. Це є не задовільним результатом діяльності підприємства.

Зменшення обсягу виробництва спричинили збільшення матеріаловіддачі продукції на 0,147 грн., але зменшення матеріаломісткості продукції на 0,276 грн. Середньооблікова кількість працівників за 2024 рік зменшилась, за рахунок цього продуктивність праці в звітному році зменшилась. Також можна побачити очікуване зменшення фонду оплати праці на 218 тис. грн. або на 7,7 %.

Середньорічна вартість основних засобів зросла у звітному році на 1234,7 тис. грн. або на 3,9 %, ці зміни принесли позитивного результату. Фондовіддача по продукції зменшилась на 0,08 грн. Це свідчить про те, що застосування нового обладнання не дає очікуваний приріст виробництва та збільшує кількість витрат. Але підприємству слід переглядати, чи ефективно працівники використовують виробниче обладнання, чи не потрібна йому модернізація задля зменшення кількості можливого браку та прискорення виробничого процесу.

Станом на кінець звітного року можна побачити, що підприємство збільшило суму середньорічної вартості оборотних коштів на 2074,7 тис. грн. або на 3,2 %. Ці показники свідчать про те, що у 2024 р. підприємство отримало потрібну суму коштів для забезпечення подальшого здійснення своєї діяльності.

У процесі фінансово-господарської діяльності підприємства джерела формування активів відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку. Вони поділяються на власні (власний капітал) та залучені (довгострокові та короткострокові зобов'язання). Для аналізу використовуються дані балансу підприємства на початок і кінець звітного та попереднього періодів (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Аналіз складу та динаміки джерел формування активів підприємства*

Показники	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Відхилення	
				абс.	%
Всього джерел формування активів, тис. грн	1900	32347	29 245	-3102	-9,59
1. Власний капітал, тис. грн	1495	27406	24 422	-2984	-10,89
– в % до усіх джерел		84,73	83,51	-1,22	х
1.1. Наявність власних оборотних активів, тис. грн	1495 – 1095 або 1495+1595 – 1095	22861	19 287	-3574	-15,63
– в % до усіх джерел		70,67	65,95	-4,72	х
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн	1595	-	-	-	-
– в % до усіх джерел		-	-	-	х
2.1. Довгострокові зобов'язання, тис. грн	1500÷1515	-	-	-	-
Ю – в % до усіх джерел					
2.2. Довгострокові забезпечення, тис. грн	1520, 1525	-	-	-	-
– в % до усіх джерел					
3. Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн	1695	4941	4 822	-119	-2,41
– в % до усіх джерел		15,27	16,49	1,21	х
3.1. Короткострокові зобов'язання, тис. грн	1600, 1610	-	-	-	-
– в % до усіх джерел		-	-	-	х
–в тому числі короткострокові кредити банків, тис. грн	1600	-	-	-	-
– в % до усіх джерел		-		-	х
3.2. Кредиторська заборгованість, тис. грн	1605, 1615÷1645	4617	3317	-1300	-28,16
– в % до усіх джерел		14,27	11,34	-2,93	х
3.3. Поточні забезпечення, тис. грн	1660				
– в % до усіх джерел					

Продовження табл. 3.2.

Показники	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду	Відхилення	
				абс.	%
3.4. Інші поточні зобов'язання	1665,1690	2108	1505	-603	-28,61
– в % до усіх джерел		6,52	5,15	-1,37	х
4. Зобов'язання, пов'язані з не-оборотними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття, тис. грн	1700	-	-	-	-
– в % до усіх джерел		-	-	-	х

** розраховано автором на підставі даних фінансової та статистичної звітності підприємства та методики [27]*

У звітному 2024 році загальна сума джерел формування активів підприємства зменшилася на 3102 тис. грн, або на 9,59 % порівняно з початком року, що свідчить про загальне скорочення фінансових ресурсів, залучених у господарську діяльність.

Основним джерелом фінансування активів, як і в попередньому періоді, залишається власний капітал, частка якого знизилась з 84,73% до 83,51% у структурі балансу. Попри абсолютне зменшення на 2984 тис. грн (–10,89%), його відносна частка знизилась, що вказує на не стабільну фінансову політику підприємства та втрату самофінансування як пріоритетного джерела.

Наявність власних оборотних активів також скоротилася на 3574 тис. грн або 15,63%, що потенційно може свідчити про менші обсяги фінансового резерву для покриття поточних зобов'язань та обігових потреб підприємства. Це може впливати на зниження ліквідності підприємства.

Поточні зобов'язання і забезпечення зменшилися на 119 тис. грн (–2,41%), зокрема відбулось зменшення інших поточних зобов'язань на 603 тис. грн, що є позитивним фактором з точки зору зниження боргового навантаження. Однак при цьому відбулося зменшення кредиторської заборгованості на 1300 тис. грн (–28,16%), що може свідчити про швидкі темпи у розрахунках з постачальниками та зниження ризику фінансових труднощів.

Довгострокові зобов'язання та забезпечення на підприємстві відсутні, що означає відсутність довгострокової заборгованості, але водночас — і обмежений доступ до довгострокового інвестування.

Зменшення загальної суми джерел активів та скорочення обігового капіталу може мати негативний вплив на обсяг виробництва, оперативність розрахунків, темпи розвитку та конкурентоспроможність підприємства. Натомість зменшення поточних зобов'язань і збереження високої частки власного капіталу свідчить про відносну фінансову стабільність підприємства та низький рівень боргового ризику.

У ТОВ «Чорноморська іграшка» бухгалтерський облік організовано централізовано. Це означає, що всі облікові функції – від первинного документування до складання фінансової звітності – виконуються єдиною бухгалтерською службою, яка підпорядковується головному бухгалтеру підприємства. Така форма організації дозволяє забезпечити належний контроль за правильністю облікових процедур, централізацію облікових даних, зменшення дублювання операцій та ефективне використання ресурсів.

Ведення обліку здійснюється за допомогою комп'ютеризованої облікової системи, що відповідає сучасним вимогам автоматизації бухгалтерського процесу. У своїй діяльності підприємство застосовує облікове програмне забезпечення типу «1С:Підприємство» або аналогічне, яке дозволяє автоматично формувати первинні документи, реєстри, проводки, зводити облікову інформацію та формувати стандартну звітність згідно з вимогами національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО).

Автоматизація обліку сприяє зменшенню ймовірності допущення технічних помилок, підвищенню оперативності обробки інформації, забезпеченню її достовірності та збереження. Крім того, використання електронного документообігу полегшує процес внутрішнього контролю та аудит діяльності підприємства.

Таким чином, централізована форма ведення бухгалтерського обліку із застосуванням комп'ютеризованої системи є важливою складовою ефек-

тивного управління підприємством та забезпечення достовірності фінансової інформації.

Крім того, ефективна організація бухгалтерського обліку в ТОВ «Чорноморська іграшка» передбачає чітке регламентування облікових процедур через наказ про облікову політику, який визначає: методи оцінки запасів (собівартість за ФІФО або середньозваженою); порядок формування резервів (сумнівних боргів, відпусток тощо); обрані правила нарахування амортизації; умови визнання доходів і витрат відповідно до П(С)БО; принципи ведення аналітичного та синтетичного обліку.

Особливу увагу на підприємстві приділено контролю достовірності первинної документації - усі господарські операції документуються належним чином, а бухгалтерський супровід здійснюється на кожному етапі: від формування заявки до остаточного відображення у фінансовій звітності.

У штаті бухгалтерської служби працюють кваліфіковані спеціалісти, що дозволяє підтримувати належний рівень фінансової дисципліни, вчасно оновлювати знання відповідно до змін у законодавстві, а також адаптувати програмне забезпечення до змін у податковому і бухгалтерському обліку.

Склад бухгалтерської служби ТОВ «Чорноморська іграшка» наведено на рисунку 3.1., а посадові обов'язки в додатку Д.

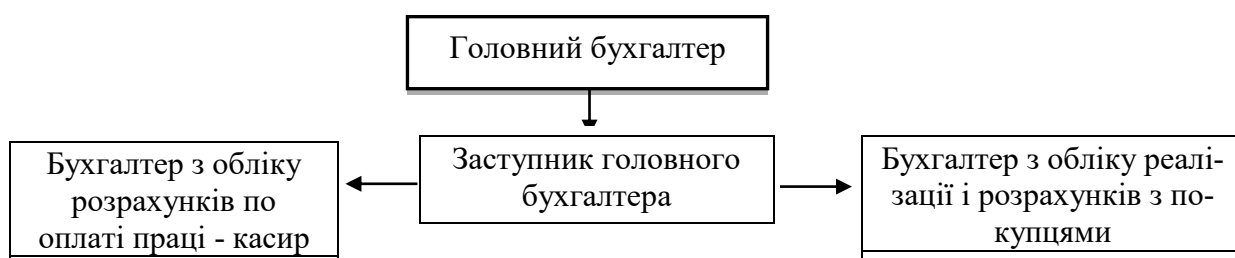

Рис. 3.1 - Структура бухгалтерської служби ТОВ «Чорноморська іграшка»

Формування облікової інформації здійснюється за центрами відповідальності, що дозволяє чітко відслідковувати витрати за структурними підрозділами, видами діяльності, контрагентами та проектами. Такий підхід забез-

печує прозорість, аналітичність та зручність використання облікової інформації в управлінських цілях.

Таким чином, інтеграція централізованої облікової системи, автоматизації, формалізованих процедур та кадрового потенціалу дозволяє підприємству забезпечувати не лише відповідність фінансової звітності чинним нормативам, а й створює міцне підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень, стратегічного планування та контролю за ресурсами

3.2. Облік розрахунків за податком на доходи фізичних осіб у ТОВ «Чорноморська іграшка»

ТОВ «Чорноморська іграшка» функціонує на загальній системі оподаткування, відтак є платником усіх передбачених законодавством податків, зокрема виконує обов'язки податкового агента стосовно нарахування, утримання та перерахування до бюджету податку на доходи фізичних осіб. Відповідно до Податкового кодексу України, на підприємство покладено обов'язок своєчасно і в повному обсязі утримувати ПДФО із суми оподатковуваного доходу кожного найманого працівника та інших фізичних осіб, яким виплачуються доходи, а також перераховувати утримані суми до державного бюджету у строки, встановлені статтею 168 ПКУ. Ведення податкового обліку покладено на головного бухгалтера підприємства.

Визначення бази оподаткування ПДФО нерозривно пов'язане з порядком нарахування заробітної плати, оскільки саме фонд оплати праці є основним об'єктом, з якого утримується цей податок. Правове підґрунтя трудових відносин та оплати праці на підприємстві формують Кодекс законів про працю України, Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 № 108/95-ВР, а також колективний договір і власні установчі документи товариства.

Організація бухгалтерського обліку заробітної плати і розрахунків за ПДФО розпочинається з формування облікової політики підприємства. У наказі про облікову політику ТОВ «Чорноморська іграшка» визначено ключові методологічні підходи до відображення оплати праці: форми первинних до-

кументів; перелік рахунків і субрахунків для обліку розрахунків з персоналом; порядок застосування та документування податкової соціальної пільги; строки формування і подання звітності. Основні положення облікової політики в частині оплати праці схематично відображено на рис. 3.2.

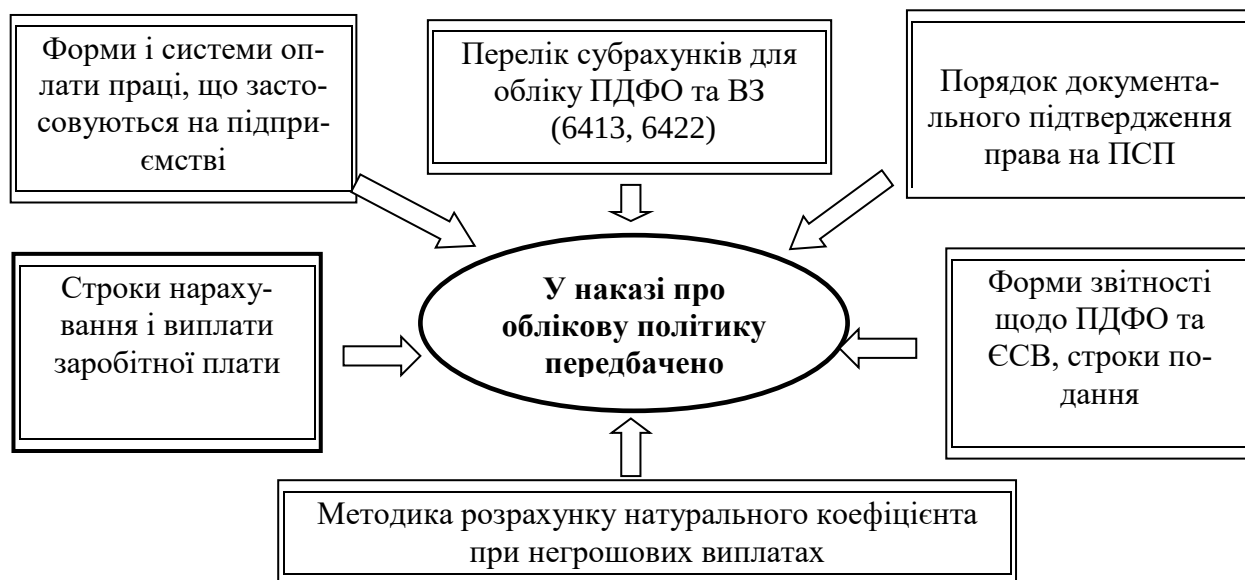

Рисунок 3.2 – Основні положення наказу про облікову політику ТОВ «Чорноморська іграшка» в частині обліку оплати праці та ПДФО*

* складено автором на підставі наказу про облікову політику

Увесь цикл обліку виплат персоналу умовно поділяється на два взаємопов'язаних напрями: облік складу персоналу та використання робочого часу, а також розрахунок і нарахування заробітної плати. Перший напрям реалізується відділом кадрів: ведуться особові справи, трудові книжки, штатний розпис, укладаються трудові договори та оформлюються накази про прийняття, переведення чи звільнення. Кожному працівникові присвоюється унікальний табельний номер, що використовується для ідентифікації в усіх облікових регістрах.

Облік фактичного використання робочого часу здійснюється у табелях обліку робочого часу (типова форма № П-5). Табель відкривається щомісяця окремо по кожному структурному підрозділу і ведеться методом суцільної реєстрації або методом реєстрації відхилень від нормального режиму роботи. Для позначення різних видів використання часу застосовуються стандартні

умовні позначки: «РВ» – вихідні та святкові дні; «ВД» – службові відраження; «В» – основна відпустка; «ТН» – тимчасова непрацездатність; «П» – цілозмінний простій; «ПР» – прогул та неявка з поважної причини тощо. Після закінчення місяця підписаний табель передається до бухгалтерії для нарахування заробітної плати та визначення бази оподаткування ПДФО.

Безпосереднє нарахування заробітної плати виконує бухгалтер із розрахунку заробітної плати на підставі даних табелю, штатного розпису та наказів по персоналу. На кожного працівника ведеться особовий рахунок (лицьова картка), що відкривається щорічно і містить усі відомості про нарахування: посадовий оклад, доплати, надбавки, лікарняні, відпускні, а також суми утриманого ПДФО і військового збору та суму до виплати. Загальна сума нарахованих виплат усьому персоналу акумулюється в розрахунково-платіжній відомості (типова форма № П-49), що є основним зведеним регістром аналітичного обліку до рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам».

Розрахунково-платіжна відомість структурована за трьома блоками:

- 1) нараховано – за видами оплат (основна заробітна плата, надбавки, премії, відпускні, лікарняні та ін.);
- 2) утримано – ПДФО, військовий збір, аліменти та інші виплати;
- 3) належить до видачі – різниця між нарахованою сумою та утриманнями. Виплата заробітної плати здійснюється один раз на місяць.

Якщо у встановлений строк працівник не отримав нараховану суму, касир проставляє у відомості відмітку «депоноване», після чого невидані кошти здаються до банку.

Синтетичний облік розрахунків з оплати праці ведеться на рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», зокрема на субрахунку 661 «Розрахунки за заробітною платою». По кредиту субрахунку 661 відображаються нараховані суми оплати праці в кореспонденції з дебетом рахунків витрат відповідно до місця виникнення: 23 – виробничі робітники, 91 – загальновиробничий персонал, 92 – адміністративний персонал, 93 – персонал збуту,

949 – відпускні та інші виплати. Одночасно за дебетом рахунків тих самих витрат нараховується єдиний соціальний внесок у розмірі 22% від бази нарахування у кореспонденції з кредитом рахунку 651 «Розрахунки за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням».

Утримання із заробітної плати відображаються по дебету субрахунку 661: ПДФО – у кореспонденції з кредитом субрахунку 641/ПДФО; військовий збір – у кореспонденції з кредитом субрахунку 642/ВЗ; аліменти за виконавчими листами – у кореспонденції з кредитом субрахунку 685. Виплата заробітної плати готівкою з каси відображається по дебету субрахунку 661 і кредиту субрахунку 301, а перерахування на картрахунки – у кореспонденції з кредитом рахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті». Депонована заробітна плата обліковується по дебету субрахунку 661 у кореспонденції з кредитом субрахунку 662 «Розрахунки з депонентами».

Перерахування утриманих і нарахованих обов'язкових платежів до бюджету та фондів відображається:

- ✓ ПДФО – Дт 641/ПДФО – Кт 311;
- ✓ військовий збір – Дт 642/ВЗ – Кт 311;
- ✓ ЄСВ – Дт 651 – Кт 311.

Усі ці операції здійснюються єдиними платіжними документами у день виплати доходу або у строки, що визначені ПКУ залежно від форми виплати.

Конкретний зміст облікових операцій із нарахування заробітної плати, утримань обов'язкових платежів і нарахувань внесків за аналізований звітний рік відображено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Облік заробітної плати, утримань податків і нарахувань внесків в органи соціального страхування у ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2023-2024 роки.*

Зміст операції	Дт	Кт	Сума, грн. 2023 рік	Сума, грн. 2024 рік
Нарахована заробітна плата виробничим робітникам	23	661	645782,26	681237,95
Нарахований єдиний соціальний внесок (ЄСВ)	23	651	142072,13	146411,48

Продовження табл. 3.3.

Зміст операції	Дт	Кт	Сума, грн. 2023 рік	Сума, грн. 2024 рік
Нарахована заробітна плата загальнови- робничому персоналу	91	661	949369,98	1146048,68
Нарахований єдиний соціальний внесок	91	651	204717,50	241366,67
Нарахована заробітна плата працівникам адміністрації	92	661	2020446,28	2919864,23
Нарахований єдиний соціальний внесок	92	651	483755,78	638285,25
Нарахована заробітна плата працівникам збуту	93	661	82272,41	124489,59
Нарахований єдиний соціальний внесок	93	651	18099,93	26994,75
Нараховані лікарняні за рахунок підпри- ємства	949	661	10247,24	12649,46
Нарахована допомога за рахунок фонду соціального страхування (лікарняний – тимчасова непрацездат- ність)	652	661	39405,68	44736,50
Нарахований єдиний соціальний внесок на лікарняні	949	651	9159,94	10883,33
Нараховано виплати на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами	652	663	43786,26	-
Внесено до каси заборгованість по заробі- тній платі	301	661	608,69	3401,80
Утримано військовий збір	661	6422	56156,47	93291,55
Утримано податок на доходи фізичних осіб	661	6413	667848,74	886804,80
Утримано аліменти за виконавчими лис- тами	661	6851	5748,64	2800,21
Перераховано ЄСВ до фондів	651	311	838566,03	1058866,33
Перераховано ПДФО до бюджету	6413	311	623553,16	974854,19
Перераховано військовий збір до бюджету	6422	311	52300,63	119048,82
Видано заробітну плату	661	333	3018529,49	3754799,36

**складено автором за даними головної книги підприємства*

Окрім утримань ПДФО із заробітної плати власних працівників, ТОВ «Чорноморська іграшка» виконує функцію податкового агента при виплатах фізичним особам-засновникам дивідендів. З кожної такої виплати підприємство зобов'язане утримати ПДФО за ставкою 5% та військовий збір за чинною ставкою і перерахувати їх до бюджету одночасно з виплатою доходу, протягом 30 днів з дати нарахування. Відображення розрахунків з такими контрагентами ведеться на субрахунку 671 «Розрахунки по нарахованим дивідендам» в розрізі кожного засновника.

Деталізований облік руху коштів на субрахунку 671, включаючи утримання ПДФО та військового збору з виплатою дивідендів, відображено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Облік розрахунків з учасниками у ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2023-2024 роки.*

Зміст операції	Д-т	К-т	Сума, грн. 2023 р.	Сума, грн. 2024 р.
Перераховано грошові кошти з поточного рахунку в погашення заборгованості перед учасниками	671	311	800000,00	2984340,01
Утримано податок на доходи фізичних осіб		6413	138200,00	124750,00
Утримано військовий збір		6422	41460,00	37424,99
Нараховано заборгованість перед учасниками по дивідендам	443	671	2764000,0	2495000,00

**складено автором за даними головної книги підприємства*

Синтетичний та аналітичний облік у частині ПДФО, ЄСВ та виплат персоналу відображається в таких регістрах: журнали-ордери і відомості за рахунками 23, 91, 92, 93 (витрати на оплату праці); журнали-ордери і відомості за рахунками 64, 65, 66, 685 (розрахунки за податками і виплатами); Головна книга за рахунками 23, 66, 65, 64, 301, 311.

Таким чином, бухгалтерський облік розрахунків за ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка» охоплює повний цикл від нарахування доходу та утримання податку до його перерахування до бюджету й відображення у звітності. Основою аналітичного обліку слугують особові рахунки працівників та розрахунково-платіжні відомості, а синтетичного – субрахунки 6413 і 6422 рахунку 64, які кореспондують з субрахунком 661 у момент утримання та з рахунком 311 у момент перерахування до бюджету.

Аналізуючи відображення податку на доходи фізичних осіб в бухгалтерському обліку за 2023-2024 роки побудовано діаграми в додатку Е.

За результатами нарахувань і виплат за звітний місяць, квартал і рік на підприємстві формується відповідна звітність. У складі фінансової звітності відомості про фонд оплати праці та нараховані обов'язкові платежі відображаються у Балансі (Форма № 1), Звіті про фінансові результати (Форма № 2) та Примітках до фінансової звітності (Форма № 5). Податкова звітність - Додаток 4ДФ «Відомості про суми нарахованого доходу, утриманого та сплаченого податку на доходи фізичних осіб та військового збору». Подання звітності

сті здійснюється у строки, передбачені Податковим кодексом України та Порядком, затвердженим наказом Мінфіну від 13.01.2015 № 4. В додатку Ж подано пам'ятку щодо заповнення додатку 4 ДФ Відомості про суми нарахованого доходу, утриманого та сплаченого податку на доходи фізичних осіб та військового збору

3.3. Особливості внутрішньогосподарського контролю та податкового аудиту ПДФО на підприємстві

Ефективне управління податковими зобов'язаннями підприємства неможливе без налагодженої системи внутрішньогосподарського контролю. Стосовно розрахунків за податком на доходи фізичних осіб такий контроль є сукупністю організаційних, процедурних та документальних заходів, спрямованих на запобігання помилкам, порушенням та штрафним санкціям у процесі виконання підприємством функцій податкового агента. Особливого значення ця система набуває в умовах активного законодавчого реформування: підвищення ставки військового збору з 1 грудня 2024 року, оновлення форм єдиної звітності з ПДФО та запровадження з 2026 року системи е-аудиту на основі файлу SAF-T UA.

Внутрішньогосподарський контроль за ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка» здійснюється у кількох взаємопов'язаних площинах: попередньому контролю (до нарахування і виплати доходу), поточному (у процесі здійснення розрахунків) та подальшому (після завершення звітного періоду). Відповідальність за організацію цього контролю покладається на головного бухгалтера та бухгалтера з розрахунку заробітної плати. Разом з тим, окремі контрольні функції виконують керівник підприємства та кадрова служба, зокрема щодо правильності оформлення первинних документів про нарахування доходів.

Загальну структуру суб'єктів, об'єктів і форм внутрішньогосподарського контролю ПДФО на підприємстві систематизовано у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Система внутрішньогосподарського контролю ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка»*

Форма контролю	Суб'єкт контролю	Об'єкт контролю	Основні контрольні процедури
Попередній	Головний бухгалтер, кадровик	Кадрові накази, трудові договори, заяви про ПСП	Перевірка правомірності встановлення ставки, наявності підстав для ПСП, правильності ідентифікаційного номера
Попередній	Бухгалтер з нарахування зарплати	Штатний розпис, умови ЦПД	Перевірка класифікації виду доходу, визначення бази оподаткування, можливості застосування натуркоефіцієнта
Поточний	Головний бухгалтер	Розрахунково-платіжна відомість, особові рахунки	Арифметична звірка сум нарахування та утримання ПДФО, контроль застосування ПСП і ставки 18%
Поточний	Бухгалтер, керівник	Платіжні інструкції на перерахування ПДФО	Контроль своєчасності перерахування ПДФО до бюджету відповідно до строків, передбачених ст. 168 ПКУ
Подальший	Головний бухгалтер	Додаток 4ДФ, єдина звітність з ПДФО та ЄСВ	Звірка показників звітності з обліковими регістрами (субрахунок 6413), перевірка ознак доходів
Подальший	Головний бухгалтер	Оборотно-сальдова відомість за субрахунком 6413	Контроль відповідності кредитових і дебетових оборотів, перевірка відсутності залишку після сплати
Подальший	Керівник підприємства	Результати внутрішньої перевірки облікових документів	Ознайомлення з результатами перевірки, прийняття управлінських рішень щодо усунення виявлених відхилень

* складено автором на основі аналізу облікової практики підприємства

Важливою складовою внутрішньогосподарського контролю є методи, що застосовуються в ході перевірки. На підприємстві ТОВ «Чорноморська іграшка» використовуються такі основні методи: документальна перевірка первинних документів і регістрів обліку; арифметична перевірка розрахунків ПДФО; зустрічна звірка даних розрахунково-платіжних відомостей із банківськими виписками та платіжними інструкціями; логічна перевірка відповідності показників додатка 4ДФ даним синтетичного обліку за субрахунком 6413.

Ефективна система внутрішнього контролю ПДФО передбачає чіткий розподіл повноважень між посадовими особами підприємства, що унеможливорює суміщення функцій нарахування, виплати й контролю однією особою. На малих підприємствах, до яких належить ТОВ «Чорноморська іграшка», цей принцип реалізується через затвердження нараховань керівником та роздільне збереження первинних документів і реєстрів обліку. Регулярна самоперевірка головного бухгалтера щодо відповідності нарахованого ПДФО показникам 4ДФ є основним контрольним заходом після завершення звітного місяця.

Послідовність проведення внутрішньогосподарського контролю ПДФО на підприємстві схематично відображено на рисунку 3.3.

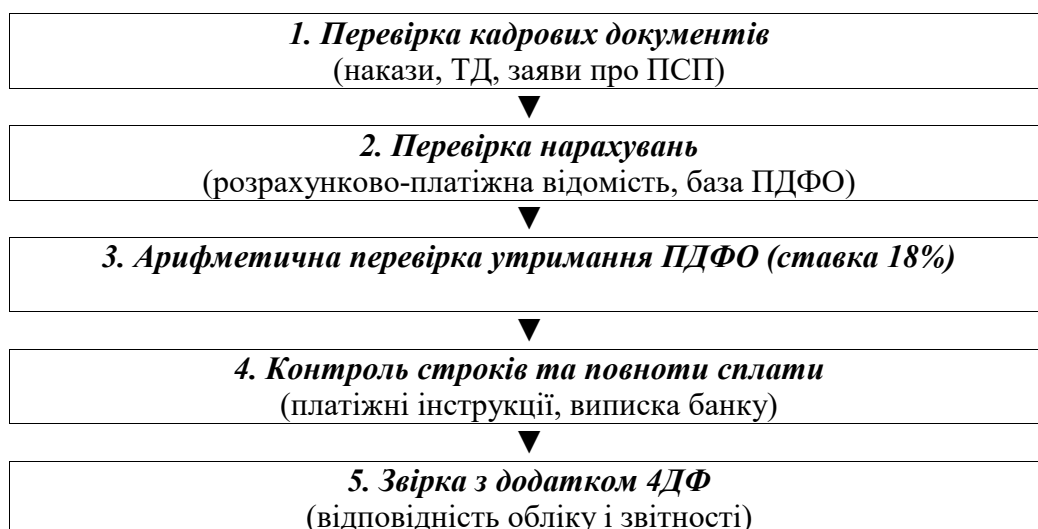

Рис. 3.3 – Послідовність внутрішньогосподарського контролю ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка»

** складено автором*

Окремим напрямом контролю є аналіз типових помилок, що виявляються в ході перевірки. На підприємстві найчастіше трапляються: некоректне застосування податкової соціальної пільги за відсутності актуальної заяви працівника; невключення до бази оподаткування сум матеріальної допомоги разового характеру, що перевищують законодавчо встановлений неоподатковуваний розмір; помилки в ознаках доходів фізичних осіб у додатку 4ДФ; розбіжності між датою нарахування доходу та датою фактичного перерахування ПДФО, що призводять до нарахування пені.

Систему типових порушень, їх причини та заходи щодо усунення узагальнено у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Типові порушення при обліку ПДФО та заходи внутрішнього контролю щодо їх усунення*

№	Вид порушення	Можливі причини	Заходи контролю
1	Безпідставне застосування ПСП	Відсутність або застаріла заява, суміщення місць роботи	Перевіряти наявність та актуальність заяв щорічно; зіставляти граничний розмір доходу
2	Неправильна база оподаткування при негрошових виплатах	Незастосування натурального коефіцієнта (п. 164.5 ПКУ)	Під час нарахування доходу в негрошовій формі контролювати розрахунок коефіцієнта $K = 100 / (100 - 18)$
3	Помилкові ознаки доходів у додатку 4ДФ	Плутанина між видами доходів (наприклад, 101 та 102)	Вести таблицю відповідності виплат та ознак доходів; перевіряти 4ДФ до подання
4	Несвоєчасне перерахування ПДФО	Відсутність контролю дати виплати та дати перерахування	Запровадити контрольний журнал строків сплати ПДФО; перевіряти платіжні інструкції перед їх формуванням
5	Розбіжності між 4ДФ і субрахунком 641	Технічні помилки при формуванні звітності, ручне коригування	Зіставляти обороти за субрахунком 641/ПДФО та підсумки форми 4ДФ після кожного звітного місяця
6	Включення неоподатковуваних виплат до бази ПДФО	Неправильна кваліфікація допомоги, компенсацій, страхових виплат	Перевіряти відповідність виплат переліку ст. 165 ПКУ; забезпечити правову кваліфікацію кожної виплати

* складено автором.

Поряд із внутрішньогосподарським контролем, ТОВ «Чорноморська іграшка» може стати об'єктом зовнішнього податкового аудиту з боку органів Державної податкової служби України. Такий аудит здійснюється у формі камеральної або документальної перевірки. Камеральна перевірка проводиться без виїзду на підприємство виключно на підставі даних поданої звітності. Документальна перевірка передбачає дослідження первинних документів, реєстрів обліку та звітності безпосередньо на підприємстві або у приміщенні контролюючого органу.

З 1 січня 2026 року в Україні запроваджено систему е-аудиту на основі стандартного аудиторського файлу SAF-T UA. Великі платники податків зобов'язані надавати такий файл на запит органу ДПС під час документальної перевірки. З 2027 року ця вимога поширюватиметься на всіх платників ПДВ. SAF-T UA є структурованим XML-файлом, що містить інформацію про господарські операції, бухгалтерський облік, активи, зобов'язання та первинні показники діяльності. Для підприємств середнього розміру, до яких може на-

ближатися ТОВ «Чорноморська іграшка», впровадження SAF-T UA потребує завчасної підготовки облікової інфраструктури.

З метою підготовки до зовнішнього податкового аудиту та е-аудиту керівництву підприємства доцільно проводити щорічну превентивну внутрішню перевірку розрахунків за ПДФО за спеціально розробленим контрольним листом. Такий підхід дає змогу виявити та самостійно виправити помилки до надходження запиту від органів ДПС, що дозволяє уникнути застосування штрафних санкцій.

Таким чином, система внутрішньогосподарського контролю та податкового аудиту ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка» включає три рівні контролю: попередній, поточний і подальший, — а також превентивну підготовку до зовнішніх перевірок. Ефективність цієї системи забезпечується чітким розподілом обов'язків, регулярною звіркою облікових даних із показниками звітності та систематичним оновленням знань бухгалтерської служби щодо змін у законодавстві.

3.4. Напрями удосконалення організації та методики обліку і аудиту податку на доходи фізичних осіб

Аналіз практики організації бухгалтерського обліку та контролю розрахунків за ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка», проведений у попередніх підрозділах, виявив низку проблем, що потребують методичного та організаційного вирішення. До них належать: недостатній рівень автоматизації зарплатного обліку; відсутність формалізованого регламенту внутрішнього контролю з питань ПДФО; ризики технічних помилок у заповненні додатка 4ДФ; неповне врахування змін законодавства при класифікації окремих виплат. Усунення цих недоліків є основою для підвищення якості обліку та зниження податкових ризиків підприємства.

Напрями удосконалення логічно структуруються за двома основними блоками: удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку ПДФО і удосконалення системи внутрішньогосподарського контролю та методики аудиту ПДФО. Перший блок охоплює заходи щодо автоматизації, документування та підвищення точності облікових процедур. Другий - зосереджується на превентивних контрольних механізмах та підготовці підприємства до зовнішнього аудиту.

Загальну систему пропонованих напрямів удосконалення узагальнено на рисунку 3.4.

БЛОК 1. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ПДФО 1. Автоматизація обліку інших доходів 2. Впровадження контрольних журналів 3. Уніфікація первинних документів 4. Оновлення облікової політики	БЛОК 2. УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ТА АУДИТУ ПДФО 1. Запровадження контрольного листа перевірки 2. Щорічна превентивна внутрішня перевірка 3. Підготовка до е-аудиту (SAF-T UA) 4. Підвищення кваліфікації бухгалтерів
---	--

Рисунок 3.4 – Напрями удосконалення обліку, контролю та аудиту ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка»*

** складено автором.*

Першим і найбільш пріоритетним напрямом удосконалення є автоматизація зарплатного обліку та формування звітності з ПДФО. Використання спеціалізованих програм (зокрема модуля «М.Е.Дос Зарплата», «BAS Зарплата та управління персоналом» або аналогічних) дозволяє автоматично нараховувати заробітну плату, утримувати ПДФО за чинними ставками, формувати розрахунково-платіжні відомості, особові рахунки та єдину звітність (додаток 4ДФ). Впровадження такого рішення суттєво знижує ризик арифметичних помилок, скорочує витрати часу та підвищує своєчасність подання звітності.

Другим напрямом є запровадження контрольного журналу строків сплати ПДФО - простого облікового реєстру, в якому фіксуються: дата нарахування доходу, форма виплати (готівкова/безготівкова), нормативний строк перерахування ПДФО, фактична дата сплати та сума перерахованого податку. Такий журнал дозволяє оперативно виявляти прострочення та вживати коригувальних заходів до початку нарахування пені.

Третім напрямом є уніфікація та актуалізація форм первинних документів. На підприємстві доцільно розробити та затвердити в обліковій політиці стандартизовані форми для: заяв про застосування ПСП; заяв про відмову від ПСП; актів прийому-передачі доходів у негрошовій формі; розрахунку натурального коефіцієнта при наданні доходів в натуральній формі. Наявність уніфікованих форм зменшує кількість технічних помилок та спрощує перевірку з боку контролюючих органів.

Четвертим напрямом у сфері обліку є оновлення наказу про облікову політику в частині відображення ПДФО. З урахуванням змін 2024–2026 років (підвищення ставки ВЗ, нова форма єдиної звітності, запровадження е-аудиту) в обліковій політиці мають бути чітко визначені: субрахунки для обліку ПДФО та військового збору в розрізі видів доходів; порядок відображення доходів у негрошовій формі; правила застосування ПСП та її документальне підтвердження.

Порівняння поточного та пропонованого стану організації обліку ПДФО на підприємстві відображено у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Порівняння поточного та пропонованого стану організації обліку ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка»*

Аспект організації обліку	Поточний стан	Пропонований стан
Автоматизація обліку інших доходів	Частково автоматизований (Excel та базова 1С), ручне перенесення до 4ДФ	Впровадження вивантаження в модуль М.Е.Дос даних по рахунках 631, 685, 671 з автоматичним формуванням 4ДФ
Контроль строків сплати ПДФО	Неформалізований, залежить від пам'яті бухгалтера	Ведення контрольного журналу строків сплати ПДФО за кожним видом доходу
Первинні документи	Використовуються різні форми, частина — без затверджених зразків	Розробка та затвердження в обліковій політиці уніфікованих форм
Облікова політика щодо ПДФО	Не оновлювалася з урахуванням змін 2024–2026 рр.	Актуалізація з урахуванням нових ставок ВЗ, форм звітності, е-аудиту
Звірка 4ДФ та обліку	Проводиться нерегулярно, після виникнення помилок	Щомісячна обов'язкова звірка оборотів субрахунку 641/ПДФО і 4ДФ
Класифікація виплат	На розсуд бухгалтера, без чітких внутрішніх регламентів	Введення таблиці відповідності виплат ознакам доходів (розмежування 101–183)

* складено автором.

У сфері внутрішньогосподарського контролю та методики аудиту першочерговим заходом є розробка і впровадження формалізованого контрольного листа перевірки ПДФО (Checklist). Такий документ містить перелік контрольних запитань, що охоплюють усі ключові аспекти обліку ПДФО: правомірність застосування ПСП; правильність визначення бази оподаткування; своєчасність перерахування; відповідність 4ДФ і облікових регістрів; правильність ознак доходів. Заповнення цього листа головним бухгалтером напри-

кінці кожного кварталу забезпечує системну превентивну перевірку без залучення зовнішніх ресурсів.

Другим заходом у сфері контролю є запровадження щорічної внутрішньої перевірки розрахунків за ПДФО за підсумками року. Така перевірка має проводитися не пізніше кінця першого кварталу наступного року і включати: вибіркову перевірку правильності нарахування ПДФО за всіма видами виплат; контроль повноти і строків сплати; звірку за всіма кварталами звітного року; порівняння показників усіх чотирьох щоквартальних форм 4ДФ із даними субрахунку 641/ПДФО. За результатами перевірки складається внутрішня довідка з переліком виявлених відхилень і рекомендаціями щодо їх усунення.

Третім напрямом удосконалення є підготовка до е-аудиту на основі SAF-T UA. З 2026 року великі платники подають цей файл на запит ДПС, а з 2027 року вимога поширюється на всіх платників ПДВ. ТОВ «Чорноморська іграшка» рекомендується вже зараз перевірити, чи підтримує поточне облікове програмне забезпечення формування SAF-T UA, та за необхідності оновити або замінити програмний модуль. Перша добровільна самоперевірка SAF-T UA через сервіс Електронного кабінету дозволяє оцінити якість облікових даних без ризику штрафних наслідків.

Четвертим напрямом є систематичне підвищення кваліфікації бухгалтерів. В умовах постійних змін Податкового кодексу, оновлення форм звітності та розширення переліку оподатковуваних доходів критично важливо, щоб бухгалтерська служба своєчасно опановувала актуальні нормативні зміни. Для цього рекомендується: щорічно визначати тематику навчання на основі аналізу найбільш типових помилок; підписатися на офіційні інформаційні ресурси ДПС та спеціалізованих видань; при суттєвих законодавчих змінах організовувати внутрішні семінари для персоналу бухгалтерії.

Очікуваний ефект від запровадження пропонованих заходів систематизовано у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Очікуваний ефект від удосконалення обліку та контролю ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка»*

№	Пропонований захід	Очікуваний ефект	Показник оцінки ефективності
1	Автоматизація обліку інших доходів (М.Е.Дос)	Зниження кількості арифметичних помилок у 4ДФ; скорочення часу формування звітності	Відсутність уточнень до 4ДФ; скорочення часу підготовки звітності щонайменше на 30%

Продовження табл. 3.8.

№	Пропонований захід	Очікуваний ефект	Показник оцінки ефективності
2	Контрольний журнал строків сплати ПДФО	Своєчасне перерахування податку; відсутність нарахування пені	Відсутність нарахувань пені за прострочення сплати ПДФО
3	Щорічна превентивна внутрішня перевірка	Самостійне виявлення та виправлення помилок до перевірки ДПС	Зменшення кількості виявлених порушень при зовнішній перевірці
4	Оновлення облікової політики	Відповідність обліку актуальним нормам ПКУ; зменшення класифікаційних помилок	Відсутність зауважень до методики обліку ПДФО з боку аудиторів та ДПС
5	Підготовка до е-аудиту (SAF-T UA)	Готовність до цифрового контролю; уникнення технічних помилок при формуванні SAF-T UA	Успішне добровільне тестування SAF-T UA через Електронний кабінет ДПС

* складено автором.

Запровадження комплексу пропонованих заходів має здійснюватися поетапно. На першому етапі (упродовж 1–3 місяців) рекомендується провести аудит поточного стану програмного забезпечення та визначити, чи відповідає воно вимогам щодо формування SAF-T UA; актуалізувати облікову політику; розробити контрольний лист перевірки ПДФО. На другому етапі (3–6 місяців) - впровадити або оновити програмне рішення для зарплатного обліку; запровадити контрольний журнал строків сплати; навчити персонал. На третьому етапі (після завершення звітного року) - провести першу щорічну внутрішню перевірку та за її результатами скоригувати внутрішні регламенти.

Таким чином, удосконалення організації та методики обліку й аудиту ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка» є комплексним завданням, що охоплює автоматизацію облікових процесів, формалізацію контрольних процедур, своєчасне оновлення нормативної бази та підготовку до нових форматів цифрового контролю. Реалізація пропонованих заходів дозволить суттєво знизити податкові ризики підприємства, підвищити якість і достовірність бухгалтерського обліку, а також убезпечити підприємство від штрафних санкцій у разі перевірки з боку органів Державної податкової служби.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами проведеного дослідження з теми обліку та аудиту податку на доходи фізичних осіб на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка» сформульовано такі висновки.

У першому розділі роботи досліджено економічну сутність і значення податку на доходи фізичних осіб у системі державного регулювання доходів населення та формування бюджетних надходжень. Встановлено, що ПДФО є одним із ключових загальнодержавних податків, який виконує не лише фіскальну, а й соціальну, регулятивну та стимулювальну функції. Узагальнення етапів розвитку ПДФО в Україні дало змогу визначити, що сучасна модель його справляння базується на пропорційній ставці оподаткування, розширенні бази оподаткування та посиленні ролі податкового агента.

Також у першому розділі розглянуто механізми державного регулювання ПДФО, особливості застосування податкової соціальної пільги, порядок оподаткування додаткових благ, податкової знижки та інших видів доходів фізичних осіб. Встановлено, що ефективність справляння ПДФО залежить від чіткого нормативного регулювання, правильного визначення бази оподаткування, своєчасного утримання податку та належної організації бухгалтерського обліку. Доведено, що облік доходів фізичних осіб потребує системного підходу до документування, класифікації доходів та їх правильного відображення в аналітичному і синтетичному обліку.

У другому розділі досліджено сутність, законодавчу базу та порядок проведення аудиту податку на доходи фізичних осіб. Визначено, що аудит ПДФО є важливим елементом податкового контролю та внутрішнього контролю підприємства, оскільки спрямований на перевірку правильності нарахування, утримання, перерахування податку та достовірності його відображення у звітності. Обґрунтовано, що предметна область аудиту ПДФО охоплює операції з нарахування заробітної плати, виплати за цивільно-

правовими договорами, додаткові блага, застосування податкової соціальної пільги, складання форми 4ДФ та контроль строків сплати податку.

За результатами узагальнення методичних підходів встановлено, що аудит ПДФО доцільно проводити поетапно: від попереднього ознайомлення із системою оподаткування та оцінки внутрішнього контролю до виконання процедур по суті, перевірки правильності розрахунку податку, звірки з податковою звітністю та формування рекомендацій щодо усунення виявлених порушень. Доведено, що ефективність аудиту ПДФО значною мірою залежить від якості інформаційного та документального забезпечення, достатності аудиторських доказів і системності робочих документів аудитора.

У третьому розділі надано техніко-економічну характеристику ТОВ «Чорноморська іграшка» та досліджено організацію бухгалтерського обліку на підприємстві. Встановлено, що підприємство здійснює діяльність на загальній системі оподаткування, а бухгалтерський облік ведеться централізовано із застосуванням комп'ютеризованої облікової системи, що створює належні передумови для організації податкового обліку та контролю розрахунків за ПДФО. Аналіз фінансово-економічних показників засвідчив погіршення окремих результативних показників у 2024 році, зокрема зменшення обсягів виробництва, чистого доходу, прибутку та продуктивності праці, що вимагає підвищення ефективності управління ресурсами підприємства.

Дослідження практики обліку розрахунків за ПДФО у ТОВ «Чорноморська іграшка» дало змогу встановити, що підприємство виконує функції податкового агента щодо нарахування та утримання податку із заробітної плати працівників і окремих інших виплат фізичним особам. Облік таких операцій здійснюється через систему рахунків 66, 64, 65, із застосуванням відповідних субрахунків для обліку заробітної плати, ПДФО, військового збору та єдиного соціального внеску. Визначено, що важливим напрямом облікової

роботи є також правильне відображення утримань за дивідендами, нарахованими засновникам підприємства.

У процесі дослідження внутрішньогосподарського контролю та податкового аудиту ПДФО на підприємстві виявлено, що система контролю включає перевірку кадрових документів, правильності нарахувань, арифметичної точності утримань, строків сплати податку та відповідності даних бухгалтерського обліку показникам форми 4ДФ. Узагальнення типових порушень показало, що найбільші ризики пов'язані з безпідставним застосуванням податкової соціальної пільги, помилками при визначенні бази оподаткування негрошових доходів, неправильним зазначенням ознак доходів у додатку 4ДФ та несвоєчасним перерахуванням податку до бюджету.

На підставі проведеного аналізу обґрунтовано напрями удосконалення організації та методики обліку і аудиту податку на доходи фізичних осіб на підприємстві. До основних заходів віднесено підвищення рівня автоматизації зарплатного обліку, розробку формалізованих регламентів внутрішнього контролю за розрахунками з ПДФО, запровадження контрольних листів для перевірки правильності формування бази оподаткування та складання звітності, а також посилення підготовки підприємства до зовнішнього податкового аудиту й електронного аудиту у форматі SAF-T UA.

Отже, у роботі досягнуто поставленої мети та виконано визначені завдання. Теоретичні положення щодо економічної сутності ПДФО, механізмів його державного регулювання, особливостей бухгалтерського обліку та методики аудиту узагальнено і поглиблено, а на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка» досліджено практичні аспекти обліку, контролю та аудиту розрахунків за цим податком. Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню достовірності облікової інформації, зниженню податкових ризиків, зміцненню фінансової дисципліни та підвищенню ефективності функціонування системи обліку й аудиту ПДФО на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Expertz. Податковий аудит - надання послуг. URL: <https://expertz.com.ua/audit-ta-perevirky/podatkovyyu-audyty/> (дата звернення: 11.04.2026).
2. Factor Academy. Податкова знижка: які витрати можна включити до декларації за 2024 рік. URL: <https://factor.academy/blog/podatкова-znizhka-yaki-vit-rati-mozhna-vklyuchiti-do-deklaraciyi-za-2024-rik/> (дата звернення: 11.04.2026).
3. Factor Academy. Як оподатковується додаткове благо? URL: <https://factor.academy/blog/yak-opodatkovuyetsya-dodatkove-bлаго/> (дата звернення: 10.04.2026).
4. ISolution. Оподаткування додаткового блага в Україні. URL: <https://isolution.com.ua/news/opodatkuvannya-dodatkovogo> (дата звернення: 09.04.2026).
5. Nashabuhgalteria.com. Аудит та бухгалтерія у 2024: оновлення та тенденції. URL: <https://nashabuhgalteria.com/audyt-ta-bukhhalteriia-u-2024-onovlennia-tendentsii-ta-perspektyvy/> (дата звернення: 10.04.2026).
6. Азаренкова Г. М. та ін. Податковий аудит у системі контролю розрахунків з бюджетом: сучасні підходи та практичні аспекти: навч.-наук. вид. 2020-2026.
7. Андрущенко В. Л., Канєва Т. В. Шляхи впровадження прогресивного прибуткового оподаткування в Україні. Фінанси України. 2021. № 3. С. 55-70.
8. Аудит оподаткування підприємств згідно з нормами Податкового кодексу України: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Максимової. Одеса: ОНЕУ, 2020. 248 с.
9. Аудиторська палата України. Міжнародні стандарти аудиту. URL: https://www.apob.org.ua/?page_id=3482 (дата звернення: 03.05.2026).
10. Бутинець Ф. Ф. та ін. Аудит суб'єктів підприємницької діяльності: навч. посіб. / за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: ПП «Рута», 2020. 416 с.

11. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 20.04.2026).
12. Відрахування із заробітної плати. Облік бюджетної установи. 2026. URL: <https://oblikbudget.com.ua/article/242-vdrahuvannya-z-zarobtno-plati-2022-roku-na-prikladah> (дата звернення: 03.05.2026).
13. Державна податкова служба України. Електронний кабінет платника податків. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/> (дата звернення: 21.05.2026).
14. Додаткове благо в додатку 4ДФ єдиної звітності. Консультації ДКТК. URL: <https://consulting.dtki.ua/accounting/reposts/21494-dodatkove-bлаго-v-dodatku-4df-jedinoyi-zvitnosti> (дата звернення: 08.04.2026).
15. Додаток 4ДФ Податкового розрахунку з ПДФО, ВЗ та ЄСВ: зразок заповнення. Бухплатформа. 2025. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/8892-dodatok-4df-do-podatkovogo-rozrahunku-z-pdfi-ta-sv-zrazok-zapovnennya> (дата звернення: 22.05.2026).
16. Дохід від надання фізичною особою в оренду нерухомого майна юридичній особі чи ФОП / Головне управління ДПС у Рівненській області. URL: <https://rv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/852430.html> (дата звернення: 13.03.2026).
17. Дохід у вигляді спадщини (подарунку): коли оподатковується ПДФО / ДПС. URL: <https://tr.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-770247.html> (дата звернення: 13.03.2026).
18. ДПС України. SAF-T UA: стандарт та роз'яснення. URL: <https://tax.gov.ua/baneryi/onlayn-navchannya/saf-t-ua/> (дата звернення: 15.04.2026).
19. ДПС. Перелік витрат на отримання податкової знижки до 31 грудня 2025 р. URL: <https://kh.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/953975.html> (дата звернення: 10.04.2026).
20. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ, 2016. URL: <https://nv-oneu.com.ua/downloads/dstu-8302-2015.pdf> (дата звернення: 03.03.2026).

21. Е-аудит в Україні 2026: SAF-T UA, вимоги та підготовка. Kreston Ukraine. 2026. URL: <https://kreston.ua/e-audit-v-ukraini-2026-saft-ua/> (дата звернення: 03.02.2026).

22. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 13.04.2026).

23. Заповнення об'єднаної звітності у програмі М.Е.Дос. СЕ Центр. 2024. URL: <https://stcentr.com.ua/knowledge/zapovnennya-obyednanoyi-zvitnosti-u-programi-medoc-z-modulya-zarplata> (дата звернення: 11.04.2026).

24. Значення робочої документації для забезпечення контролю якості аудиторської перевірки. Збірник тез конференцій ЖДУ. 2020. С. 201-204. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/04/201.pdf> (дата звернення: 10.04.2026).

25. Коваленко Д. О. Особливості та напрями вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Ефективна економіка. 2022. № 5. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.45> (дата звернення: 03.03.2026).

26. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 10.04.2026).

27. Конспект лекцій з дисципліни «Аналіз господарської діяльності з курсовою роботою» для здобувачів вищої освіти ступеню «Бакалавр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит», денної та заочної форми навчання, у 2-част, частина 1 «Управлінський аналіз» / Укл. Н.М. Купріна, О.П. Антонюк, Х.О. Баранюк. Одеса: ОНТУ, 2025. 73 с.

28. Крисоватий А. І., Десятнюк О. М. Податкова система : підручник. Тернопіль : Карт-бланш, 2020. 480 с.

29. Міжнародний стандарт аудиту 230 «Аудиторська документація» / Міжнародна федерація бухгалтерів; пер. з англ. Київ: МФБ, 2016. URL:

https://mof.gov.ua/storage/files/2016-2017-IAASB-Handbook-Volume-1_укр.pdf
(дата звернення: 10.03.2026).

30. Міжнародний стандарт аудиту 500 «Аудиторські докази» / Міжнародна федерація бухгалтерів; пер. з англ. Київ: МФБ, 2016. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2016-2017-IAASB-Handbook-Volume-1_укр.pdf (дата звернення: 12.03.2026).

31. Мінфін повідомляє: у 2024 році до загального фонду держбюджету надійшло майже 2,2 трлн грн. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_2024 (дата звернення: 10.04.2026).

32. Нова звітність з ЄСВ, ПДФО та військового збору: нюанси заповнення. Бухгалтер.ua. 2025. URL: https://buh.ligazakon.net/aktualno/15259_nova-zvtnst-z-sv-pdfo-ta-vyskovogo-zboru-nyuansi-zapovnennya (дата звернення: 12.05.2026).

33. Оляднічук Н. В. Удосконалення обліку й аудиту розрахунків за виплатами працівникам. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 2021. № 1. С. 71-77.

34. Оподаткування інвестиційного прибутку, отриманого ФО від продажу інвестиційного активу URL: <https://cv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/1004863.html> (дата звернення: 09.03.2026).

35. Особливості заповнення та подання Податкового розрахунку. Додаток 4ДФ. АППУ. 2022. URL: <https://appu.org.ua/videos-collections/osoblivosti-zapovnennya-ta-podannya-podatkovogo-rozrahunku-sum-dohodu-narahovanogo-splach/> (дата звернення: 25.03.2026).

36. ПДФО [2026]: інформаційно-аналітичний матеріал. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/incometax/> (дата звернення: 14.04.2026).

37. ПДФО у 2026 році: обов'язки податкового агента, строки та штрафи. Бухгалтер.com.ua. 2026. URL: <https://buhgalter.com.ua/news/podatky-ta-zbory/pdfo-u-2026-rotsi-obovyazki-podatkovogo-agenta-stroki-ta-shtrafi/> (дата звернення: 13.04.2026).

38. Податковий кодекс України. Основні засади податкового законодавства України. Стаття 4. URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-24/section-119/article-31930/> (дата звернення: 03.02.2026).

39. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 10.02.2026).

40. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 20.02.2026).

41. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Розділ IV «Податок на доходи фізичних осіб». URL: <https://tax.gov.ua/nk/rozdil-iv-podatok-na-dohodi-fizichnih-o/> (дата звернення: 23.02.2026).

42. Податок на доходи фізичних осіб. Бухгалтер.com.ua. 2024. URL: <https://buhgalter.com.ua/articles/podatky-ta-zbory/podatok-na-dohodi-fizichnih-osib/> (дата звернення: 14.04.2026).

43. Порядок нарахування, сплати та відображення податку на доходи фізичних осіб у звітності / ДПС України. URL: <https://cv.tax.gov.ua/baner/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-fizichnih-osib/print-64899.html> (дата звернення: 26.03.2026).

44. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності» від 28 лютого 2000 р. № 419 (зі змінами). - Режим доступу URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-p> (дата звернення: 27.04.2026).

45. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19> (дата звернення: 31.03.2026).

46. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 10.02.2026).

47. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану: Закон України від 10.10.2024 № 4015-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20> (дата звернення: 20.03.2026).

48. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> (дата звернення: 03.03.2026).

49. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 03.02.2026).

50. Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі статистики праці (Форми N П-1, П-2, П-3, П-4, П-5, П-6, П-7): наказ Державного комітету статистики України від 05.12.2008 № 489. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0489202-08#Text> (дата звернення: 05.03.2026).

51. Про затвердження форм податкової звітності з ПДФО: Наказ МФУ від 26.12.2023 № 720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-24> (дата звернення: 15.03.2026).

52. Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску, та Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку: наказ Міністерства фінансів України від 13.01.2015 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15> (дата звернення: 10.04.2026).

53. Про оподаткування ПДФО роялті / Державна податкова служба України. URL: <https://nvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-487436.html> (дата звернення: 10.04.2026).

54. Системи електронного обліку і звітності підприємств. Підприємство і торгівля. 2022. № 3. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/download/1063/1006> (дата звернення: 11.05.2026).
55. Сопко В. В., Лишиленко О. В. Бухгалтерський облік: підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: ЦУЛ, 2021. 564 с.
56. Суліменко Л. А., Гнеушева Т. І. Аудит трудових ресурсів і заробітної плати підприємства. Облік і аудит. 2021. № 4. С. 12-15.
57. Федосов В. М., Опарін В. М., Львовчкін С. В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія / за наук. ред. В. М. Федосова. Київ: КНЕУ, 2020. 387 с.
58. Федяй Н. О. Аудиторські докази та методи їх отримання: магістерська робота. Суми: СумДУ, 2020. 98 с.
59. Чорноус О. В. Актуальні проблеми регулювання обліку трудової діяльності працівника. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2022. № 4. С. 121-129.
60. Шульга Н. В. Облікова політика підприємства в частині оплати праці. Вісник Житомирського технологічного університету. 2020. № 1. С. 73-79.
61. Щодо відображення дивідендів у рядках 1 та 1.1 додатка 4ДФ / Державна податкова служба України. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-557847.html> (дата звернення: 03.04.2026).
62. Як оподатковуються дивіденди фізичних осіб: що потрібно знати? / Головне управління ДПС у Київській області. URL: <https://kyivobl.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/878781.html> (дата звернення: 04.04.2026).

Додаток А
Апробація результатів наукового дослідження кваліфікаційної роботи
на науковому колоквіумі кафедри фінансів, обліку та аудиту
«Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу,
фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю
суб'єктів національної економіки»

Витяг

з протоколу № 12

засідання кафедри фінансів, обліку та аудиту від 23.04.2026р.

Голова засідання кафедри: в.о. завідувача кафедри фінансів, обліку та аудиту проф.Мельник Ю.М.

БУЛИ ПРИСУТНІМИ: професори: Іванченкова Л.В, НемченкоВ.В.; доценти: Антонюк О.П., БаранюкХ.О. (докторант), Васьковська К.О., Євтушевська О.О., МарковаТ.Д., Скляр Л.Б., Ступницька Т.М., Тарасова О.В.; старші викладачі та асистенти: Пчелянська Г.Б., Гребейникова Н.А.; ст. лаборант: Золотухіна С.А.

СЛУХАЛИ: в.о. завідувача кафедри фінансів, обліку та аудиту проф. Мельника Ю.М. про результати наукового колоквіуму: **«Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки»**, який проводився 17 квітня 2026 року в рамках наукової школи «Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів»кафедри фінансів, обліку та аудиту Одеського національного технологічного університету.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити результати наукового колоквіуму **«Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки»** з наряду наукової школи кафедри фінансів, обліку та аудиту «Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів», який проводився 17.04.2026 р.

2. Здобувачам вищої освіти СВО «Бакалавр» та СВО «Магістр» спеціальностей 071(D1) «Облік і оподаткування», ОПП «Облік і аудит» та 072 (D2) «Фінанси, банківська права, страхування та фондовий ринок», ОПП «Фінанси, банківська права, страхування та фондовий ринок», докторантам та аспірантам, які підготували доповіді на науковий колоквіум 17.04.2026р. в рамках дослідження за темами КРМ, КРБ та дисертацій, що виконуються відповідно до затверджених тем на підставі наказів ОНТУ, надати апробацію наукових досліджень, а саме:

2.47. Здобувачці СВО «Бакалавр», ННІЕУіБ ім. Г.Е. Вейнштейна спеціальності 071 «Облік і оподаткування», ОПП «Облік і аудит» Кошутіна А.О., тема доповіді: **«РОЗРАХУНКИ З БЮДЖЕТОМ З ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПІДПРИЄМСТВА: ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ АСПЕКТІВ»**, науковий керівник – к.е.н., доц. Скляр Л.Б.

В.о. завідувача кафедри фінансів,

обліку та аудиту, д.е.н., проф.

В.о. секретаря

/ПІДПИСАНО/

/ПІДПИСАНО/

Юрій МЕЛЬНИК

Світлана ЗОЛОТУХІНА

Додаток Б

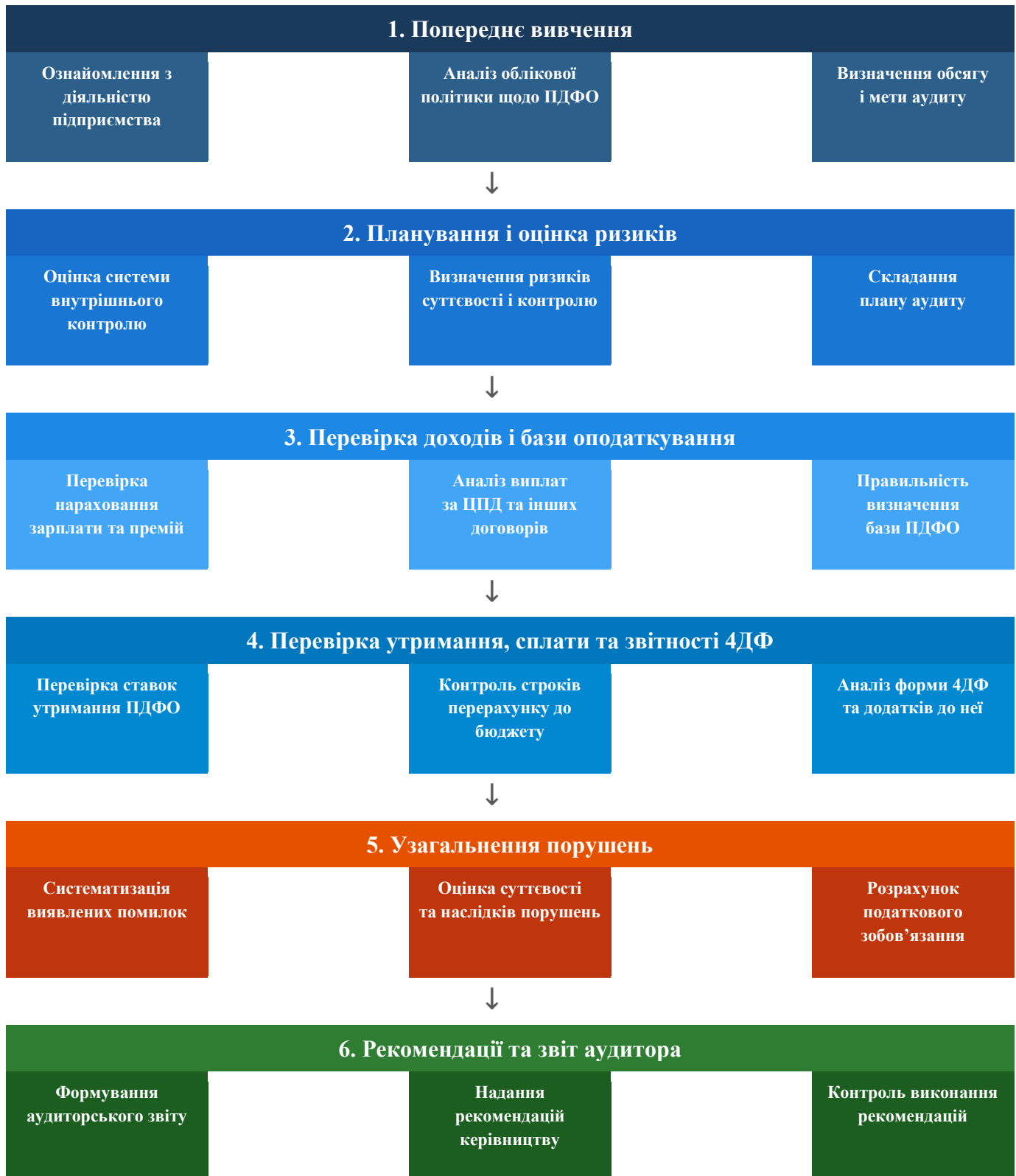
Особливості адміністрування ПДФО*

№ з/п	Види оподатковуваного доходу	Особа, відповідальна за сплату	Строки перерахування до бюджету
1	Заробітна плата (аванс та основна виплата), винагороди за ЦПД, що виплачуються готівкою через банк	Податковий агент	Одночасно з поданням до банку документів на отримання коштів
2	Заробітна плата (аванс та основна виплата), винагороди за ЦПД, що перераховуються на банківський рахунок	Податковий агент	Одночасно з перерахуванням коштів на банківський (картковий) рахунок одержувача
3	Заробітна плата (аванс та основна виплата), винагороди за ЦПД у негрошовій формі або виплата готівкою з каси	Податковий агент	Протягом банківського дня, що настає за днем нарахування (надання, виплати)
4	Оподатковуваний дохід, нарахований, але не виплачений платникові	Податковий агент	До 30-го числа місяця, що настає за місяцем нарахування доходу
5	Дохід від оренди нерухомості юридичній особі, фізичній особі–підприємцю або особі, що здійснює незалежну проф. діяльність	Орендар	Під час виплати орендної плати
6	Дохід від оренди нерухомості фізичній особі, що не є суб'єктом господарювання	Орендодавець	Протягом 40 календарних днів після останнього дня звітного кварталу (пп. 49.18.2 ПКУ)
7	Дохід у вигляді дивідендів	Емітент корпоративних прав	Під час виплати дивідендів
8	Дохід у вигляді призів (виграшів) у лотерею, за участь в аматорських спортивних змаганнях	Особа, яка здійснює виплату	Під час виплати (видачі) призів (виграшів)
9	Іноземні доходи	Одержувач доходів	До 1 серпня року, що настає за звітним
10	Дохід від продажу нерухомого та рухомого майна іншій фізичній особі	Продавець майна	До нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу (міни)
11	Дохід від продажу нерухомого та рухомого майна юридичній особі (ФОП)	Покупець майна	До нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу (міни)
12	Дохід у вигляді спадщини, отриманий спадкоємцем-нерезидентом	Спадкоємець-нерезидент	До нотаріального оформлення об'єктів спадщини
13	Доходи від підприємницької діяльності	Фізичні особи–підприємці	Протягом 10 к. д. після подання декларації
14	Доходи від незалежної професійної діяльності	Приватні нотаріуси, адвокати	До 1 серпня року, що настає за звітним
15	Задекларовані доходи осіб, зобов'язаних подавати декларацію (наприклад, інвестиційний прибуток)	Фізичні особи–декларанти	До 1 серпня року, що настає за звітним

*складено автором за даними [28; 40]

Додаток В

Етапи проведення аудиту ПДФО

Джерело: складено автором

Додаток Д

Склад та розподіл обов'язків бухгалтерської служби ТОВ «Чорноморська іграшка»*

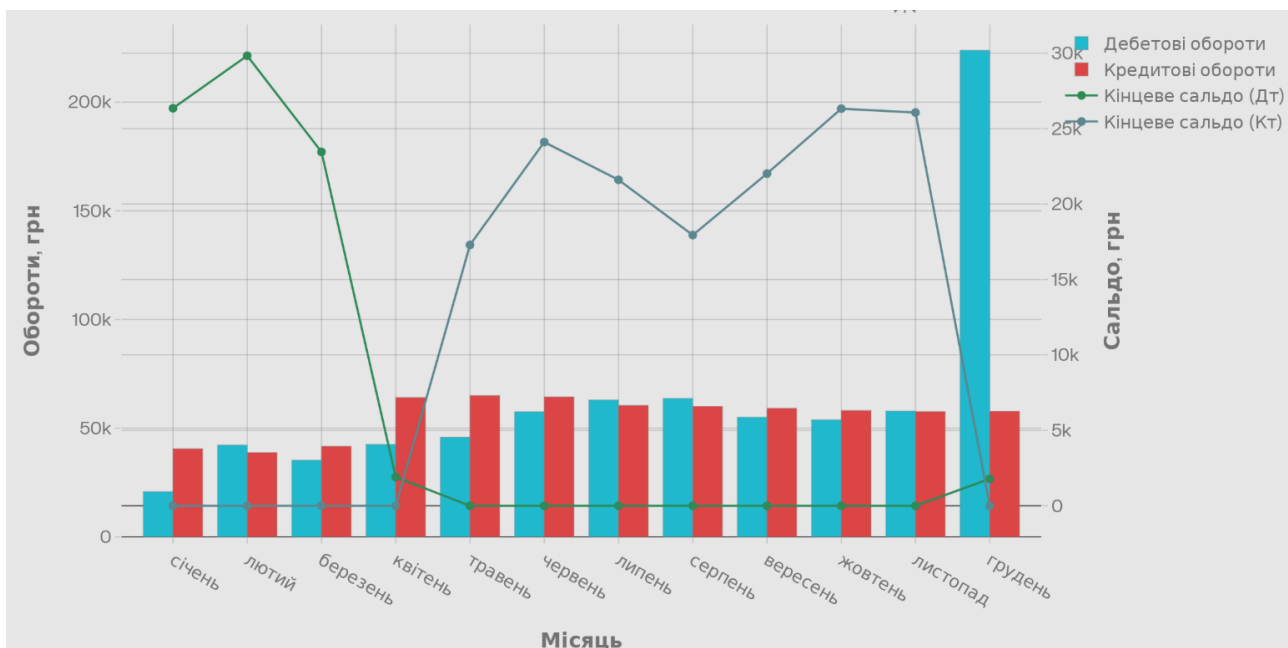
Посада	Скорочений зміст службових обов'язків
Головний бухгалтер	Загальне керування обліком та звітністю. Організовує контроль та ревізію у підрозділах. Перевіряє та підписує первинну та річну бухгалтерську документацію. Веде облік валових витрат та валових доходів підприємства. Облік ЗЕД підприємства. Облік розрахунків з постачальниками послуг. Облік валютних операцій та розрахунків по податкам та платежам. Укладає та надає фінансову, статистичну та податкову звітність підприємства. Веде облік витрат за рахунками 23, 25, 26, 91, 92, 93, 94.
Заступник головного бухгалтера	Складає періодичну та бухгалтерську звітність по виробництву. Веде облік за рахунками 10, 11, 12, 13, 15, 22. Нараховує амортизацію ОЗ. Веде облік за рахунками 631. Веде облік матеріалів на підприємстві. Складає оборотні відомості за матеріальними рахунками 20, 28 та ін. Веде облік розрахунків з постачальниками та підрядниками. Складає та оброблює відомості по рахункам 63, 372. Веде облік грошових коштів за рахунками 301, 311, 333.
Бухгалтер з обліку розрахунків по оплаті праці - касир	Приймає готівкові грошові кошти і оформлює касові документи. Веде облік на рахунку 301, 661. Приймає і видає готівку, веде касову книгу, складає реєстри депонованих сум, складає звіт по касі. Складає платіжні відомості на оплату праці. Складає зведені відомості обліку праці та заробітної платні. Оформляє звітність до органів соціального страхування. Складає довідки про суми нарахованої заробітної плати.
Бухгалтер з обліку реалізації і розрахунків з покупцями	Веде облік реалізації готової продукції, товарів, надання послуг, реалізації оборотних та необоротних активів резидентам та нерезидентам по кожному покупцеві та виду продукції. Здійснює облік розрахунків з покупцями за рахунком 361. Забезпечує складання оперативної-статистичної та бухгалтерської звітності по реалізації продукції.

**складено автором за даними наказу про облікову політику підприємства та посадових інструкцій*

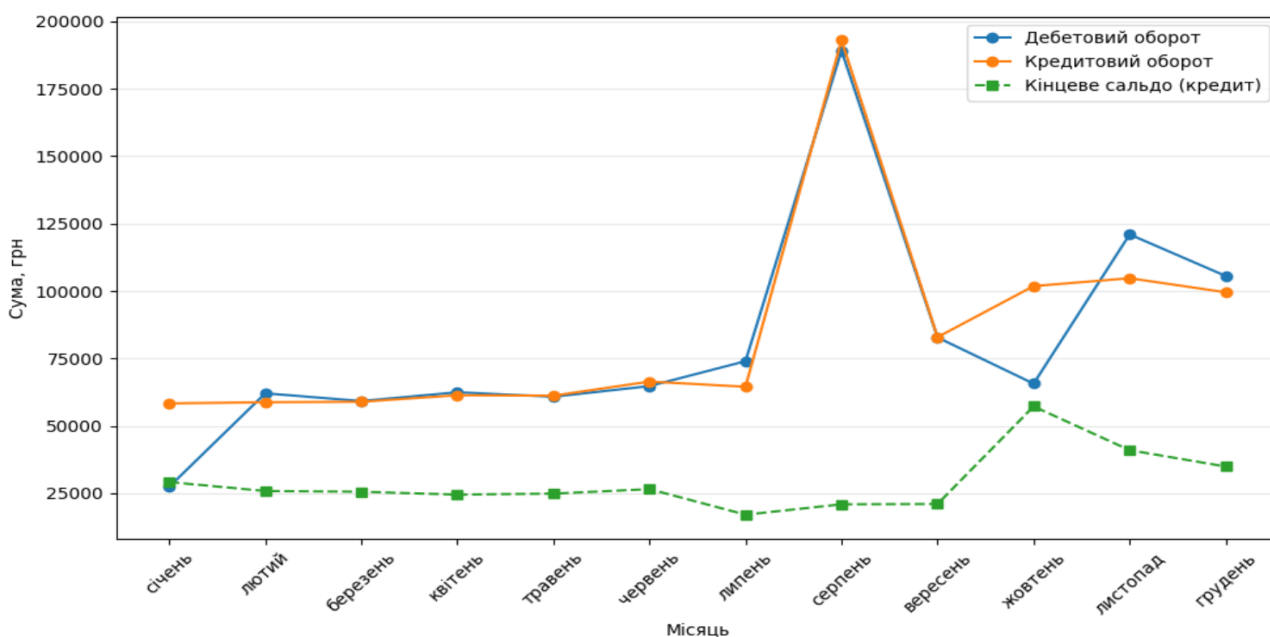
Додаток Е

Обрати та сальдо по рахунку 6413 «Розрахунки з податку на доходи фізичних осіб» у ТОВ «Чорноморська іграшка

за 2023 р.

за 2024 р.

Додаток Ж

Порядок заповнення Додаток 4 ДФ Відомості про суми нарахованого доходу, утриманого та сплаченого податку на доходи фізичних осіб та військового збору (пам'ятка)*

Назва (код) реквізиту	Порядок заповнення
ЗАГОЛОВНА ЧАСТИНА	
Працювало за трудовими договорами	Максимальна кількість осіб у звітному кварталі. Особи у відпустках у зв'язку з вагітністю/пологами та для догляду за дитиною до 3 р. не включаються.
Працювало за ЦПД	Кількість осіб, які отримували доходи за ЦПД. ФОП та орендодавці майна не включаються.
Порція №	До 1 000 осіб — «1» (єдиний документ); понад 1 000 — декілька порцій.
Місяць, рік	Номер місяця: 01, 02, 03, 04....
РОЗДІЛ І. ПЕРСОНІФІКОВАНІ ДАНІ ПРО СУМИ НАРАХОВАНОГО (ВИПЛАЧЕНОГО) НА КОРИСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ДОХОДУ ТА НАРАХОВАНИХ (ПЕРЕРАХОВАНИХ) ДО БЮДЖЕТУ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ВІЙСЬКОВОГО ЗБОРУ	
№ з/п (1)	Порядковий номер заповненого рядка.
Податковий номер / паспорт (2)	РНОКПП. Паспорт — лише за наявності відмітки про релігійні переконання. Заповнюється зліва направо без пропусків.
Сума нарахованого доходу (3а)	Повна сума доходу без вирахування ПДФО та ВЗ. Кожна ознака доходу — окремим рядком.
Сума виплаченого доходу (3)	Фактично виплачена сума. При повній виплаті гр. 3а = гр. 3. Виплата відноситься до кварталу нарахування.
Утриманий ПДФО нарахований (4а) / перерахований (4)	ПДФО, сплачений при виплаті зарплати за попередній місяць, відноситься до того кварталу, в якому зарплату нараховано.
Ознака доходу (5)	101 — зарплата (відпускні, лікарняні); 127 — матдопомога понад неоподатковуваний мінімум; 128 — допомога по вагітності та пологах. На кожен вид доходу — окремий рядок.
Дата прийняття (6) / звільнення (7)	Заповнюється лише для осіб, прийнятих або звільнених у звітному кварталі. Для решти — поля порожні.
Ознака ПСП (8)	01 — загальна (1 664 грн у 2026 р.); 02 — підвищена (2 496 грн); 03 — максимальна (3 328 грн); 04 — «на дітей».
Ознака (0, 1) (9)	Заповнюється лише при коригуванні помилок (типи «Звітний новий» та «Уточнюючий»).
РОЗДІЛ ІІ. ЗВЕДЕНІ ДАНІ ПРО ОПОДАТКУВАННЯ ПРОЦЕНТІВ, ВИГРАШІВ (ПРИЗІВ) У ЛОТЕРЕЮ	
Оподаткування процентів	Заповнюють банки та кредитні спілки. Дані про фізичну особу не зазначаються.
Оподаткування виграшів у лотерею	Заповнюють оператори лотерей. Дані про фізичну особу не зазначаються.
Військовий збір	Заповнюють усі. Загальна сума нарахованого/виплаченого доходу та нарахованого/перерахованого ВЗ.
ПРИКІНЦЕВА ІНФОРМАЦІЯ	
Кількість рядків	Кількість заповнених рядків розділу І (рядок «Всього» не рахується).
Кількість фізичних осіб	Кількість фізичних осіб, щодо яких подано інформацію.
Кількість сторінок	Кількість сторінок Податкового розрахунку.

* складено автором за даними [52]